N. IORGA

CONSTANTIN BRÎNCOVEANU

DRAMĂ ÎN CINCI ACTE

VĂLENII-DE-MUNTE

Tipogr. „Neamul Românesc"

1914

PERSOANELE:

Constantin Brîncoveanu
Doamna Marica
Constantin Brîncoveanu, fiŭ.
Ştefan Brîncoveanu, fiŭ.
Radu Brîncoveanu, fiŭ.
Domniţa Stanca, fiică.
Doamna Maria a luĭ Şerban-Vodă.
Gheorghe, fiul eĭ.
Mitropolitul Teodosie.
Mitropolitul Antim
Episcopul Damaschin.
Constantin Cantacuzino.
Mihaĭ Cantacuzino.
Toma Cantacuzino
Iordachi Cantacuzino.
Ştefan Cantacuzino.
Constantin Ştirbeĭ.
Radu Golescu.
Radu Popescu.
Ienachi Văcărescu.
Radu Greceanu.
Ienachi Porfirita.
Preda Postelnicul.
Colonelul Guadagni.
Salih-Paşa.
Capuchehaiana Ţeriĭ-Romăneştĭ.
Un călugăr rus.
Un trimes turc.
Un paznic turc.

Popor, boieriĭ, slujitoriĭ, săteniĭ, aprozi, logofeţi, ostaşi turcĭ.

Actul I-iŭ în 1688, al doilea pe la 1695, al treilea la 1703, al patrulea la 1713, al cincilea la 1714.

Constantin Brîncoveanu

— Dramă în 5 acte —

ACTUL I-iu.

SCENA I-a.

Sfatul Domnesc din București. CONSTANTIN CANTACUZINO, MIHAÏ CANTACUZINO, TOMA CANTACUZINO. Alți BOIERÏ. Doamna MARIA, cu fiul ei, GHEORGHE. MITROPOLITUL TEODOSIE.

Doamna Maria (cu copilul de mînă).

Boieri, în văduvie m'a aruncat ursita:
Vodă Șerban aseară-și lăsă sufletul său
În mîna celui care i-a dat viață și Scaun,
Era ca bradu 'n munte și a căzut trăsnit
În vremea cînd o țară s'adăpostia în umbră-i.
Mă 'nchin ție, stăpîne, care-ai voit așa,
O Tatăl nostru care sălășluiești în ceruri!
Străină am fost, Doamne, și tu m'ai ocrotit:
Mă ocrotește iarăși, cînd iarăși sînt străină...

(către boieri).

Orfani sînteți cu toții, dar este un orfan
Care acuma cere toată credința voastră.

Vă 'nfățișez pe Gheorghe-Vodă Cantacuzin.

(Tăcere.)

De ce tăceți? Cunoașteți alt drept?

Boierii.

Da. Dreptul Țerii!

Doamna.

Împiedecă el oare pe-un fiŭ a moșteni
Chemarea celuĭ care i-a dat lumina zileĭ
Și care, orb acuma, cu mîna pipăia,
Spre stăpînire nouă să-l binecuvinteze?
Aŭ tronul țeriĭ noastre-ĭ un jaf?

Mitropolitul Teodosie.

O datorie-ĭ.
Ce aspră datorie! Și umeriĭ de uriaș
S'ar îndoi supt dînsa, ca aĭ luĭ Șerban-Vodă.
Ce om, și ce adesea pare că șovăia
Supt greutatea care-ĭ împovăra grumajiĭ!
De cîte oriĭ la mine nu s'a mărturisit,
Gemînd ca leul care își frînge 'n gratiĭ ghiara
Cînd ar voi cîmpia s'o prindă dintr'uń salt:
Era voinic, și tînăr — și l-a răpus năcazul...

Maria.

Năcazul numaĭ, — spuneți, — năcazul l-a răpus?

Mihaĭ Cantacuzino.

Măria Ta mă lasă să spun: Să tacĭ, femeie,
În lucrurile care privesc doar pe bărbați!

Sînt vorbe grele care se spală numa 'n sînge,
Și tu nu ești în stare o armă să ridici.

Constantin Cantacuzino.

Ci taci, Mihai, durerea o face să vorbească:
Nebună e durerea, noi o vom cumînți?
E cugetul în stare să 'mpiedece simțirea?
Dar un copil să fie acuma Domn, nu vrem.
Aŭ nu vedem ce fierbe jur împrejurul nostru?
Turcii se duc și 'n groapă cu ei parcă ne trag,
Căci vin asupra noastră întăiŭ biruitorii:
Neamțul ne vrea, și Leahul trufaș, și de la Țar
Sosesc călugări cari țin crucea ca o armă,
Și negustori de zvonuri și de făgăduinți.
La vaduri dunărene și în Carpați la pasuri
Roiesc puteri creștine, și generali vestiți
Își pregătesc culcușul de iarnă 'n țara noastră,
Aŭ strîns săracii noștri poate spre a-i hrăni
Din roada lor culeasă cu-atîta osteneală?
Sîntem șleah gol în calea ostașilor ce vin?
Ori li va sta 'nnainte un prunc nătîng ca ăsta?

Mulțimea de afară.

Vrem Domn! Vrem Domn! Ce faceți, boieri?
Dormiți? Vrem Domn!

Ienachi Porfirita.

Ce vuiet de furtună!... Nu ne lăsa, stăpînă,
O Maică prea-curată, pe drepții tăi creștini:
Mulțimea e grozavă cînd și-a pierdut răbdarea!
Să fie Domn oricine, dar noi să nu pierim,
Boierii greci pe cari poporul nu-i iubește!
Fii Domn, jupîne Stolnic...

Constantin Cantacuzino.

Eŭ, Domn! Dar ce-am greșit?
În cărți îmĭ aflu doară întreagă mulțămirea,
Și m'am deprins ca toate să vi le cer așa
Cum însumĭ nu-s destoinic să le prefac în faptă,
Și sînt bătrîn! Prin viața pe care-o am trăit,
Și prin vĭața care s'a oglindit în minte-mĭ.
Alt Domn se cere: tînăr și slobod în mișcărĭ,
Un om de hotărîre, de luptă, de putere...

(Spre Gheorghe)

Acesta nu-ĭ, cumnată, ce trebuie acum:
Să-l creștĭ așa, ca'n ziua cînd va dori de dînsul
O lume, el să fie destoinic și voinic,
Iar păn'atuncĭ văduna să steie la o parte!

(o iea de mînă.)

Loc, fraților, se duce acas' un fiŭ de Domn
Și o femeie care odată a fost Doamnă!

(Ușa se deschide. Mulțimea dă să între. Un sătean.)

SCENA a II-a.

CEĬ DE MAĬ SUS. UN SĂTEAN.

Săteanul.

Stat bun și fericită ispravă la boierĭ!
Poporul stă afară și vă așteaptă voia.
Dar vrea să știți ce voie o fi avînd și el:
O voie de iubire 'ntre voĭ și pace 'n țară!
Staŭ Nemțiĭ la hotare și Turciĭ staŭ la vad,
Ne-am săturat ca pînea s'o dăm pe gurĭ străine.

Prea mulți stăpîni, e ușa deschisă la străini:
Vrem Domn, care să steie de strajă la hotare!

Toma Cantacuzino.

Noi v'am chemat, măi bade, dar rostu-l avem noi!

Constantin Stolnicul.

Și cel fără de carte să-și stăpînească gura!

Mitropolitul Teodosie.

N'aveți nicio dreptate, cinstiți boieri: și ei
Aŭ drept să hotărască soarta moșiei noastre.
În brazda de pe țarini a curs sudoarea lor,
Și cîmpii de bătaie i-aŭ frămîntat cu sînge.
Și ce sînt eŭ, acesta, decît un fiŭ al lor,
Prin care vă vorbește aceiași suferință
Și vă îndeamn' aceiași voie a lui Dumnezeŭ?
Nu spuneți către dînșii ce pot să simt eŭ însumi!

(Către sătean.)

Ascultă, dragă frate întru Hristos, ce-ți zic:
Întoarce-te 'n mulțime și spune-i să nu strige!

(Săteanul iese.)

SCENA a III-a.

CEI DE SUS, AFARĂ DE SĂTEAN.

Mulțimea.

(afară, vuiet.)

Ieșiți cu Domnul nostru! Să vie! Să-l vedem!
De ce ascundeți omul pe care-l cere Țara?

Mitropolitul Teodosie.

Să nu strige săraciĭ fiĭ aĭ luĭ Dumnezeŭ,
Căcĭ el are urechea plecată către dînșiĭ,

Și nu-ĭ suspin pe care să nu-l fi auzit
Și să nu scrie 'n cartea vĭeți-o mîngîiere.
Li spune că aice sînt eŭ ca să vorbesc,
Și unde se adună treĭ pentru el, e Domnul.

(Țeranul iese. Se aude, de afară, zvon mare. Boierii se strîng la ușa din fund. Apoĭ un singur strigăt:)

Mulțimea.

Auzi-ne, o Doamne, și nu ne părăsi!

Mitropolitul Teodosie.

Avem o datorie întăiŭ; n'am împlinit-o
Și de aceia cearta domnește între noĭ.
Și gîndurile-ascunse împiedecă unirea;
Aŭ cine e acela ce dă lumină 'n gînd
Și lasă cale bună să se deschidă 'n față?
Cine-ĭ acel ce face dintr'un biet om ca noĭ
O minte maĭ înnaltă, o aprigă voință,
Apărător al Țerii și sprijin pentru neam?
Cine decît acela ce stăpînește lumea
Și tot el poartă grija și unuĭ puiŭ orfan?
Sîntem sobor aice pentru Domnie nouă:
Să se coboare-asupra noastră Duhul cel Sfînt!

(Îngenunche. Toți boierii fac ca el)

O Doamne, tu acela ce sprijinĭ tot ce este,
Tu care daĭ vĭață și fericire 'mparți
Și facĭ din suferință o scară spre mărire,
Păcate învechite în plîns curat le speli
Și daĭ aripĭ de înger și robilor Sataneĭ,
Ascultă-ne, Stăpîne, și nu te îndura
Să răsplătești întreagă nevrednicia noastră.
Am fost greșiți cu toțiĭ, cu toțiĭ te-am uitat,

Am rătăcit cu toții pe căile minciunii,
Și nedreptatea aspră, rîzînd, am făptuit,
Cu buze zimbitoare am părăsit rușinea,
Ne-am înșelat cu vorba, cu fapta ne-am lovit,
Am prigonit sărmanul, și n'am știut ce-i mila.
Oare pentru aceasta tu ne vei osîndi,
Cînd lumea 'n nesfîrșita ta milă se 'nvelește?
Primejdii ne așteaptă și ne pîndesc vrăjmași,
Staŭ săbii ascuțite jur-împrejurul nostru,
În cine altul, Doamne, oare ne-am sprijini?
Ascultă-ne, cu lacrămi îți cerem, milostive,
Iertarea de păcate și bunul ajutor!
Precum pe Fiu-ți însuși l-ai coborît din slavă
Și-ai înnoit întreaga ființă pe pămînt,
Trimete-ni acuma gînd bun de mîntuire,
Învață-ne pe cine să ni-l facem străjer
Al stăpînirii noastre și al credinței tale.
Învață-ne, o Doamne, și nu ne pedepsi!

Boierii.

Amin. Și voia celui din Ceruri să se facă!

Mitropolitul Teodosie.

Uitați-vă în jurul vostru, cinstiți boieri,
Cine-i acela care nu v'a cerut nimica?

Brîncoveanu (tresărind)

Domn, eŭ?

Mihaĭ Cantacuzino.

Copilul nostru?

Constantin Cantacuzino.

Nepotul Constantin?

Mitropolitul Teodosie.

El este fiul țerii, și ni va fi părinte.
Vino 'nnaintea noastră, Spătare!

(Brîncoveanu înnaintează încurcat și plin de gînduri.)

Te socoți,
În dreapta chibzuire a darurilor tale,
În stare a fi astfel cum noi toți te voim ?
În numele Aceluĭ de la care ții vĭața,
Averea, fericirea și pacea, te întreb:
Simți că vorbește 'n tine voința luĭ cea sfîntă ?
Ești altul saŭ acela ce-aĭ fost pănă acum ?
S'a coborît asupră-ți haru'nnălțăriĭ tale ?

Brîncoveanu (mișcat).

Aș vrea să zică alțiĭ în locul mieŭ. De ce
Nu vreĭ să fiĭ acela, o tată Constantine ?
Nene Mihaĭ, ce bine aĭ știĭ să cîrmuiești !
Și voĭ toți, frații maiceĭ, vă încurcați de mine...
Sînt fericit, sînt slobod: o, nu mă osîndiți !

(Tăcere. Apoĭ Constantin Cantacuzino.)

Constantin Cantacuzino.

Părintele primește soliile din ceruri,
Iar noĭ,—ce legătură avem cu Duhul Sfînt ?
Ce-a zis el, zis rămîne...

Mihaĭ Cantacuzino.

De mă întrebĭ, nepoate,
Eŭ cred că nu e astăzĭ ceasul pentr'un viteaz,
Cînd steagurile țerii rămîn înfășurate.

Toma Cantacuzino.

Cînd de creștinĭ ne temem, căcĭ nu sînt ortodocșĭ,
E de nevoie Domnul la Turcĭ capul să-șĭ plece !

Ienachi Porfirita.

Căcĭ numaĭ cel ce știe aceasta, va trăi,
Precum trăim și creștem noĭ, Grecĭĭ, și supt ghiară !

Mitropolitul Teodosie.

Nu este 'n voĭ chemarea să fițĭ precum dorim,
Și cum o cere țara, o marĭ boierĭ și sfetnicĭ!
Să ascultăm acuma și pe fiul David:
Primești tu moștenirea luĭ Israel asupră-țĭ?

Brîncoveanu.

Nu sînt destoinic omul luĭ Dumnezeŭ să fiŭ,
Vă căutațĭ pe altul! Eŭ am moșiĭ bogate,
Am curțĭ, Rumînĭ, mulțime de robĭ, am strîns comorĭ,
Din rodul chibzuințeĭ mele ridic bisericĭ
Ca să împac și cerul cu fericirea mea.
Îmĭ este plină casa de fiĭ și mîndre fete,
Sînt ca un Domn acolo unde mă știŭ stăpîn,
Și mă iubesc cu toțiĭ maĭ mult decît pe Vodă,—
Și-mĭ cerețĭ voĭ ca toate să le jertfesc spre-a fi
Cu jertfa vieții bune și drepte care-am dus-o
Maĭ mare doar în nume, iar în faptă maĭ mic ?
Nu pot, fie-mĭ iertată această hotărîre!

Mitropolitul Teodosie.

Și să chemăm atunce străinul spre-a domni,
Orĭ să dăm țara prada gîlceviĭ boierimiĭ ?

Un aprod.

Este un Turc afară cu cărți împărătești,
Și i-aŭ crăpat de grabă nu știŭ cîți caĭ supt dînsul...
Vrea fără de zăbavă să fie ascultat...

Ienachi Porfirita.

Un Turc care sosește de la Împărăție?...

Mitropolitul Teodosie.

Să între! Cine știe pe ce drum ocolit
Sosește o poruncă fără împotrivire.

(întră Turcul.)

SCENA a IV-a.

ACEIAȘI. TRIMESUL TURC.

Turcul.

Boieri, ce stați în fruntea raialeĭ românești,
Este 'ntre voĭ acela pe care să-l cunoașteți
A fi vrednic să ieie aceste cărți în mîni?

Mitropolitul Teodosie.

Noĭ n'avem Domn: în ceruri este stăpînul nostru
Iar cel care-l slujește maĭ de aproape-s eŭ.
Și este cine poate scrisoarea s'o cetească:
E Stolnicul...

(Turcul dă scrisoarea, pe urmă Mitropolitul o trece Stolniculuĭ.)

Constantin Cantacuzino (cetind răpede, după ce duce scrisoarea la frunte și la gură).

Porunca-ĭ să nu alegem noĭ,
Căcĭ Poarta ni păstrează un Domn maĭ bun, de-acolo.
Poate îl știĭ, jupîne Ienachi, dumneata ?

Ienachi Porfirita (de-odată devenit trufaș).

Ce știŭ, voiŭ spune'n ceasul cînd ne-om găsi acolo.
Să luăm Domn de la Poartă !

Boieriĭ.

Un Grec!

Ienachi Porfirita.

Nu, un creștin.

Constantin Cantacuzino (către Turc).

Îțĭ mulțămim de vestea ce ni-aĭ adus-o, Agă,
Și am lucra întocmaĭ precum ni-aĭ poruncit
Dacă n'ar fi acolo mulțimea viforoasă...
Auzĭ ?

Mulțimea.

Vrem Domn! Jos Greciĭ! Din țară Domnu-l vrem...

Turcul.

Nu vă speriațĭ de astfel de cînĭ ce latră tare:
De ne-om pleca o piatră de jos să ridicăm,
Chelălăind de frică s'or duce prin unghere.

(O piatră cade, aruncată pe fereastă.)

Constantin Cantacuzino.

Pănă atuncĭ ni vine o piatră de la eĭ.

Turcul (indignat).

Cînd știŭ că este-aice omul Împărăției...

(către boieri).

Îmĭ este calul gata; nu s'aŭ atins de el
Nebuniĭ. Plec îndată. În Giurgiu voiŭ fi mîne,
Și, cînd vor trece caiĭ Spahiilor pe străzĭ
Și nu vor ști copiiĭ în ce colț să s'ascundă
Veți înțelege-atuncea cu toțiĭ ce-ați făcut:
De pe picioare-mĭ scutur praful țărîneĭ voastre!

(Își scutură cizmele de praf. Iese mînios.

Tăcere adîncă între boieri.)

Mitropolitul Teodosie.

Nu minte Turcul: oastea pedepseĭ va veni,
Va trece vijelia sălbatecă pe șesurĭ,
Va fi prăpăd în țară și plîns de pruncĭ orfanĭ,
Și văduve pe drumurĭ, moșnegĭ plîngîndu-și fiiĭ
Și scrumul de bisericĭ s'a frămînta pe drum,
Iar Domnul grec cu sila ni-a cîrmui moșia.
Și-atuncĭ un blastăm strașnic, din miĭ și miĭ de gurĭ
S'a ridica spre-aceia ce n'aŭ voit s'ajute.
Iar Dumnezeŭ, ce știe și cel maĭ tainic gînd,
Îl va întoarce numaĭ asupră-ți, Constantine.
M'auzĭ?

Constantin Brîncoveanu (zguduit).

Aud, Preasfinte, dar ce-aș putea să fac?
Sînt eŭ zăgaz de stîncă spre a opri potopul?
Sînt trăsnetul din ceruri, și fierul să-l străbat?
Folos aduce oare ostașul care 'n lupta
Pierdută se întoarce și 'ncearcă în deșert

Cu mîna obosită să mai loveasc' odată
Și cade lîng'un dușman pe care l-a stîrnit,
Dar nu este în stare să-l puie supt picioare ?

Mitropolitul Teodosie.

Da, un folos aduce: arată că n'aŭ fost
Numaĭ fugarĭ în oastea cea fără de izbîndă!

SCENA a V-a.

ACEIAȘĬ. APRODUL. GUADAGNI, colonel imperial.

Aprodul (întră).

La poarta de afară sosit-a un sol neamț.
Și zice că aduce scrisorĭ de'nsemnătate.

Un boier.

Și-acesta ?

Un altul.

Nu ajunge Aga ?

Un al treilea.

Ce-o mai fi vrînd ?

Constantin Cantacuzino.

Aduceți-l în taină! Mulțimea să nu-l vadă!
O, ce grozave vremurĭ !

Mihaĭ Cantacuzino.

De ce-a murit Șerban!

Iordachi Cantacuzino.

Ba nu, spune mai bine: de ce ne-a dus aice?

Ienachi Porfirita.

De intriga nemțească păziți-vă, boieri!

Un boier.

Și mai ales de pîra acelor ce-o ascultă.

Mulțimea (afară).

Jos Neamțul! Papistașii afară! Cerem Domn!
De'mpiedecă vre unul, cu capul să plătească!

(Solul intră. E prăfuit și speriat.)

Constantin Cantacuzino.

A, iată colonelul Guadagni! La ceas greu
Ne afli... Nu e vreme la sfat să ne întindem;
Cu planuri noi ne zbatem s'alegem Domn...

Guadagni.

Vi-l dăm,
Și-i om să'nfricoșeze canalia cea oarbă.
E la Brașov cu domnul Heissler... Să vi-l pornim?

Constantin Cantacuzino.

Aceasta nu se poate, cu voia-ți, colonele:
Îmi e prieten Heissler, dar toate păn'aici!
Această țară-și are datina ei străveche
Și noi stăm împreună ca s'o îndeplinim,
Oricare-ar fi părerea acelora din preajmă.

Constantin Brîncoveanu (apăsat).

Da, și în adunarea noastră vom face Domn.

Mitropolitul Teodosie.

Rostitu-s'a o Doamne, voința ta cea sfîntă....

(către Brîncoveanu.)

O zicĭ tu însuți?

Guadagni.

Bine! Pe Bălăceanu-l vreți?

Toți.

Pe Aga Bălăceanu nu-l vrem!

Constantin Brîncoveanu.

Nu, nicĭodată
Nu ni culegem Domniĭ de printre trădătorĭ:
Ne iartă, colonele, dar alt răspuns nu este!

Mitropolitul Teodosie.

Și nicĭ nu-ĭ de nevoie. S'a isprăvit acum!

(Spre Brîncoveanu.)

Ascultă, Constantine. De aĭ ceti în stele,
Și aĭ vedea în cale-ți vînzărĭ, ticălcșiĭ
De la aceia 'n cari ți-aĭ așezat credința,
De aĭ vedea străinul în țară năvălind
Și nicĭo îndurare de la stăpînĭ atuncea,
De aĭ vedea pe aceia ce-țĭ staŭ jur-împrejur
Și sînt de-acelașĭ sînge, cerînd a ta peire,
Și-atuncĭ aĭ zice vorba ce aĭ rostit acum?

Brîncoveanu.

Aș zice-o. Domnul Sfîntul și Maica-ĭ să-mĭ ajute!

Mitropolitul Teodosie.

(Deschide fereasta.)

V'aduc vestea cerută. Aveți Domn nou și bun.
E Aga Brîncoveanu. La mulți ani să trăiască!

Mulțimea.

Ani mulți în fericire lui Vodă Constantin!

ACTUL al II-lea.

In Curtea domnească din București, ietacul Domnului.

SCENA I-a.

BRÎNCOVEANU, RADU GRECEANU, RADU POPESCU.

Brîncoveanu.

Mai sînt plîngeri? Mai este vre un nemulțămit?
Mai stă în ochi Domnia vre unuia din țară?
Sînt prea puțini aceia ce m'au nedreptățit!

Radu Greceanu (cu blîndețe).

Orîce Domnie face pe ceĭ răĭ să cîrtească:
Niciuna nu-ĭ în stare să 'mpace pe ceĭ bunĭ,
Iar Domnul cîrmuiește cu Dumnezeŭ în față.
Și-atît... Căcĭ mulțămirea e 'n veacul de apoĭ,
Și judecata mare o face-Acela singur!

Radu Popescu.

Pot îndrăzni, stăpîne?... Avem și un județ
De o însemnătate cu mult mai osebită:
Pentru vînzarea țeriĭ.

Brîncoveanu (tresărind).

N'am spus? Cine-i acel
Ce a umblat cu pîră la ușile străine?

Radu Greceanu.

Ia un nevrednic, Doamne, de tot ce a primit!
Nu crește buruiana și în ogorul care
A fost mai cu 'ngrijire lucrat și curățit,
Căci vînturile poartă sămînța ei pe lanuri?
Să nu lăsăm acesta pe altă zi?

Brîncoveanu.

O nu!
Cînd buza ți-ai muiat-o 'n amar, bea tot păharul,
Bea-l tot, să nu rămîie o picătură 'n el!
Ce faptă ticăloasă a săvîrșit acela?

Radu Greceanu.

Cetește, Logofete, scrisoarea ce-am primit!

Radu Popescu.

În datoria noastră avem și lucruri grele:
Măria Ta să ierte de voiu adăugi
La supărarea care-i întunecă lumina:
E datoria noastră să te înștiințăm...

Brîncoveanu.

Lumina mea? Se zbate de mult în vîntul urii,
Și chiar aceia cari prin umbra nopții trec
Și, de găsesc o cale, de raza ei se 'ndreaptă,
Și-aceia sar s'o stîngă...

Radu Greceanu (către Popescu).

Cetește...

Radu Popescu.

Un țeran
Îți scrie astfel, Doamne: „Măria Ta, primește
Aceste rînduri proaste de la un biet sătean
Care-a gustat din pînea dulce-a Mărieĭ Tale:
Trăim legați de cîmpul ce ni l-aĭ dăruit
Spre folosință; hrana din vlaga luĭ ni-o scoatem
Prin osteneala care și ție ți-o 'nchinăm...“

Brîncoveanu.

De-ar fi boierii noștri cum se arată ăsta!

Radu Popescu (cetind).

„Și, seara, cînd închidem silința dintr'o zi,
Te pomenim pe tine în rugăciunea noastră
Alături de aceia pe cari îĭ iubim,
Și îți dorim ca pacea pe care tu ni-aĭ dat-o
S'o aĭ acolo unde vrăjmașii te pîndesc,
Voind să se aburce în Scaunul Domnieĭ,
Și zicem: ține-l, Doamne, și-l apără de eĭ!“

Radu Greceanu.

Amin!

Brîncoveanu.

Și mulți sînt ceia cari: amin ar zice ?

Radu Popescu (cetind)

„Sîntem datorĭ cu toțiĭ a sta în jurul Tău,

Să te ferim de cursa ce se întinde 'n calea-Ți,
De este de nevoie, și viața s'o jertfim,
Căci, Domn al tuturora, stăpîn ești brazdei mele.
Și iată că voința de Sus m'a 'nvrednicit
Să fiu acela care găsi o uneltire
Asupră-ți: la răscruce în față mi-a ieșit
O fiară atițată asupra vieții Tale.
Eram pe cîmp; nevasta la lucru-mi ajuta,
Cînd mă treziiu că 'n zare zorind venia călare
Un Turc, și păgînească lui poftă-l îndreptă
Spre noi; cercă din fugă femeia s'o răpească.
L-am cufundat în Iaduri c'o muche de baltag,
Și, cînd căzu, din brîu-i se desfăcu această
Scrisoare, care-am dus-o la diacul nostru 'n sat,
Și el mi-a spus că 'ntr'însa s'ascunde o vînzare.
Noi ți-o trimetem, Doamne: tu 'i ști ce zace 'n ea,
Și veĭ găsi mijlocul trădarea s'o împiedecĭ.
Rămîie-ți și Domnia și viața 'ntru mulți anĭ!"

Brîncoveanu.

Scrisoarea... Dă scrisoarea s'o văd!

Radu Greceanu.

Este la mine!

(o dă Domnului.)

Brîncoveanu (cetește).

„Mărite Pașă, bunul nostru stăpîn din Diiu,
Ne aruncăm în țernă, cerîndu-ți ocrotirea,
Noi, toți boierii țerii, ceĭ marĭ ca și ceĭ micĭ..."

Radu Greceanu.

O, Iuda vînzătorul...

Radu Popescu.

Ce bănuială-ĭ asta ?

Brîncoveanu (cetind).

„Săracĭ sîntem din fapta acestuĭ lacom Domn,
Ce nu știe cruțarea și mila nu o știe:
Haraciul el ni-l cere de două orĭ pe an
Și nu maĭ pot săraciĭ poverile să-șĭ poarte...“

(se întrerupe.)

Cum minte ticălosul! Ce șarpe 'nveninat!
Și cine iscălește ?

Radu Popescu (aplecîndu-se).

E scris: Preda Postelnic...

Brîncoveanu (uimit).

Postelnicul ? Acela pe care l-am făcut
Să se ridice iarășĭ din fugă și ruină...
Vecinul de moșie, tovarășul din vremĭ,
Și ruda... Poate scrie ce se cuprinde-aice ?
Orĭ voiŭ ajunge însumĭ la Turcĭ să mă pîresc
Și să-mĭ gătesc eŭ însumĭ osînda și peirea ?
Nimic nu maĭ oprește pe ceĭ ce urmăresc
Să-șĭ sature asupră-mĭ o patimă păgînă ?...

(cade pe gînduri.)

Ce Domn eram odată, cînd nu mă 'mpovăra
Această gugiumană ce pare 'n spinĭ țesută...

(aruncă gugiumana; pe gînduri.)

Radu Greceanu.

Să mergem, Logofete... De ce am tulbura
Această întristare adîncă și tăcută ?

Radu Popescu.

Să mergem...

(În cale loveşte intenţionat masa).

Brîncoveanu (tresare).

Cine este aicĭ?... Ce maĭ voiţĭ?
Aveţĭ vre-o socoteală de-a voastră să-mĭ maĭ cereţĭ?
Eştĭ tu poate acela în care am crezut
Şi care-aĭ dat uitărĭĭ toată recunoştinţa?

Radu Popescu (grăbit).

Postelnicul nu este aicĭ. Dar l-aŭ adus
În beciurĭ, din porunca Spătaruluĭ, Armaşiĭ.

Brîncoveanu.

A poruncit Spătarul?

(după o tăcere.)

Bine-a făcut... Eŭ vreaŭ,
Orĭ care-ar fi dovada ce s'a găsit asupră-ĭ,
Să se aducă omul şi să-l ascult! Plecaţĭ...
Va fi 'ntre noĭ un martur tăcut, şi el ajunge.

(Bate din pălmĭ. Întră un vătaf de aprozĭ.)

Aprod, să se aducă boierul cel închis
În beciul Spătărieĭ, — şi să-l lăsaţĭ aice!

SCENA a II-a.

Brîncoveanu (singur).

E vreme 'ndelungată de cînd nu te-am văzut,
Prietene, şi multe eraŭ de spus acuma,
Tu le-aĭ crescut prin fapta ce o aĭ săvîrşit

Și care va fi poate cea de pe urmă 'n viață-ți...
Am fost cel Bun zădarnic, de ce n'aș fi cel Crud?
Domnia nu se uită în jur, ci înnainte,
Prin toată 'mpotrivirea ea caută un drum.
Și-l taie, și ce-i pasă de ce-a lăsat în urmă:
A cîmpului podoabă orĭ arborĭ răsturnați?
Spre cele însemnate de soartă-șĭ face cale!

(Apare Postelnicul.)

SCENA a III-a.

BRÎNCOVEANU, PREDA POSTELNICUL.

Brîncoveanu.

Postelnice, aceasta e cinstea ce-aĭ voit-o?

(Postelnicul tace).

Brîncoveanu.

Acela către care m'am îndreptat, eștĭ tu!
Orĭ ți-aĭ pierdut auzul odată cu măsura?

Preda Postelnicul (scurt).

Eŭ am pierdut norocul, și-atît...

Brîncoveanu.

Norocul tăŭ
Nu poate fi alăturĭ de Domnul țerĭĭ tale,
De a căruia milă tu te-aĭ învrednicit
Maĭ mult decît aceia ce i-aŭ păstrat credința...

Preda Postelnicul.

Prin vina lor din Scaun tu te veĭ prăbuși!

Brîncoveanu (furios).

O zicĭ tu înnaintea mea? Unde sînt aprozĭĭ?

Preda Postelnicul.

Aprozii sînt aice, călăii staŭ la porți,
Dar Dumnezeŭ din ceruri de față e, — și vede.

Brîncoveanu.

Ce vede? Spune 'ndată ce vede? Mă auzi?

Preda Postelnicul.

Ce-am spus în tînguirea către Împărăție!

Brîncoveanu.

Deci tu ai scris? Tu? Mîna aceasta a mințit?

Preda Postelnicul.

Nu, n'am mințit!... Printr'însa vădit-am adevărul...
E jaf în țara asta, și singur tu n'o știi.

Brîncoveanu.

Ce jaf? S'a luat haraciul de două ori? Arată!

Preda Postelnicul (cu șovăire).

Haraciul, nu...

Brîncoveanu.

Atuncea spune de ce-ai mințit?

Preda Postelnicul.

Ca să cunoască lumea durerea ta, strigi tare.
Și cine poate spune cu cît ai întrecut
Durerea însăși care îți zguduia făptura?

Căcĭ, de furat, se fură, se fură 'n miĭ de părțĭ,
Supt numele tău, Doamne, se fură 'n largul țeriĭ!

Brîncoveanu.

Dovezĭ, dovezĭ! Țĭ-oiŭ smulge cu cleștele dovezĭ!

Preda Postelnicul (scoate o hîrtie de la brîŭ).

Iată porunca însăși a Vistieriei tale,
Prin care se aruncă o sumă peste sămĭ.
Cantacuzinii cată averea să și-o crească,
Căcĭ nu li se ajunge ce aŭ agonisit...
Cetește, și pe urmă să mi se zboare capul!

Brîncoveanu.

Ar fi de ce să-țĭ zboare acest zănatec cap!...
(cetind încet.)
Nu poate fi aceasta..., nicĭ una și (după o lungă zăbavă)
[nicĭ alta.
Să cred ce spuĭ, mi-ĭ silă (către el însuși), și să nu
[cred, mă tem.
(iute.)
Postelnice, în țară loc nu e pentru tine.
Țĭ-ĭ Dunărea închisă: iea drumul spre Ardeal,
Și, de țĭ-ĭ dragă viața, să nu te văd în cale-mĭ!

Preda Postelnicul (mișcat).

Decĭ aĭ rămas același om bun și milostiv,
Și nu 'mpietri întreagă simțirea ta Domnia...
Eŭ te-am urît, și ura tu nu mi-aĭ răsplătit,
Eŭ te-am pîrît și pîra-mĭ nu s'a făcut osîndă...
Mă iartă...

(Brîncoveanu nu face nicĭo mișcare.)

Dar pe dînșiĭ, o Doamne, nu-ĭ ierta...
Alungă pe aceia ce urĭ îți strîng pe urmă,
Alungă-ĭ... Eĭ sînt piaza ta rea, blăstămul tău!
O, nu 'ncălzi la pieptu-ți sămînța de năpîrcă!
Și scorpia cu sînge creștin n'o maĭ hrăni...
Căcĭ trăsnet o să-ți sfarme întreaga fericire!

(Brîncoveanu face semn să-l iea de-acolo.
Postelnicul e scos de aprozĭ.)

Brîncoveanu (singur).

Să-mĭ sfarme fericirea întreagă... Unde e?
O, unde-ĭ fericirea din vremile trecute?

(rămîne cu capu 'n mînĭ.)

SCENA a IV-a.

BRÎNCOVEANU. DOAMNA MARICA.

Doamna Marica.

S'a tulburat de gînduri urîte fruntea ta
De Domn, și ce 'ncruntată-ĭ privirea-ți, Constantine!
Îngăduie iubirii mele a întreba
De unde vine norul ce-ți tulbură seninul?

Brîncoveanu.

Tu, tacĭ... Văzut-aĭ oare cu crivățul luptînd
Un vînt ușor de seară și încălzind văzduhul?
Suflat-a înc'odată crivăț asupra mea...
Și mi-a trimes văzduhul un vifor de zăpadă....
Mi-ĭ frig... Ființa-mĭ toată se zguduie de frig...

Doamna Marica.

Nu mă 'ngrija... Vorbește... Destăinuiește-mĭ vestea...
Orĭ nu sînt eŭ aceia pe care-aĭ răzimat
De-atîtea orĭ această biată trudită frunte?

(Brîncoveanu rămîne nemișcat.)

Doamna Marica.

O Maică preacurată, vino-mĭ în ajutor:
Cum ni-a căzut din ceruri, ca să ne îngenunche,
Povara stăpînirĭĭ, trimete-ni din cer
Puțina mîngîiere la care avem dreptul!

Brîncoveanu.

(ca trezit din somn; pentru el.)

O fi minținḍ? Orĭ toate se 'nchid în jurul mieŭ?
Cu ce sînt vrednic oare de-atîta dușmănie?

(către Marica).

S'a risipit acuma Duhul răŭfăcător....

Doamna Marica (către fata din casă).

Copiiĭ, să-mĭ aduceți copiiĭ... *Eĭ* ajută!

(către Domn.)

Știĭ tu că sînt treĭ zile de cînd n'aĭ maĭ călcat
Pragul cămărĭĭ unde trăiesc copiiĭ noștri?

Brîncoveanu.

De n'ar avea și dînșiĭ o soartă ca a mea!
Păzește-ĭ de ispita măririĭ, Doamne Sfinte!
Și Domnĭ să fie numaĭ în pacea caseĭ lor!

Doamna Marica.

O, să audă Sfîntul dorința-ți de părinte!
Ci 'n frămîntarea vieții tu nu uita de noĭ,
De colțul de iubire ce îți păstrăm aice!

(ușa se deschide. Apar copiiĭ Constantin și Ștefan și fiica Stanca.)

SCENA a V-a.

CEĬ DE MAĬ SUS. ȘTEFAN ȘI STANCA BRÎNCOVEANU.

Copilul Constantin.

Să-ți fie ziua bună și plină de noroc!

Copilul Ștefan.

Și dă-ni, tată'ntreaga iubire ce ți-o dăm.

Domnița Stanca.

Și mie să-mĭ daĭ, tată, maĭ bine o păpușă.

Brîncoveanu.

Păpuși avem destule, și aș putea să-ți dau...
Ce știu eĭ din durerea vieții și-a Domnieĭ!
Cît am știut eŭ însumĭ cînd nu trăiam ca Domn!

Doamna Marica.

Fiĭ Domn unde ți-ĭ rostul; aicĭ nu, Constantine!
Iubirea-mĭ nu privește pe Domnul ce-aĭ ajuns,
Și-aceștia nu-s fiiĭ luĭ *Vodă* Brîncoveanul.

Ștefan Brîncoveanu.

Ba da! Căcĭ lumea-mĭ zice tot Ștefan Voevod,
Și la Hurez pe zidurĭ cunună port pe frunte,

Iar dascălul la școala domnească mi-a vorbit
De datoria celor ce stăpînesc poporul...

Doamna Marica:

Auzi? Așa îmi spune și mie: c'ar voi
Să aibă un cal negru și-un buzdugan de criță...

Ștefan Brîncoveanu.

Și-o sabie cu teaca de aur și un steag
Cu vulturul și zimbrul frumos cusut pe dînsul!
Să mă arunc în dușmani ca fulgerul, să-i ard
Cu focul din privire și să li ieaŭ cuprinsul,
Să-mi fac o 'mpărăție din zări și pănă 'n zări...

Doamna Marica.

Drăgutul! Cum se zbate în el un suflet mare...

Brîncoveanu.

Cu cît este mai mare un suflet, cu atît
Povara stăpînirii îi e mai dureroasă,
Cu-atît mai mult el simte răspunderi ce-l zdrobesc...
O Ștèfane, sărace, de-ai ști ce chemi asupră-ți!

Ștefan Brîncoveanu.

Tu n'ai cetit povestea? Nu știi că Machedon
A frînt atîția dușmani de nu-i ținea pămîntul,
Și și-a întins Domnia pe Mări și pe pustii,
Că a fugit în față-i și Poros Împăratul,
Că fiara din pădure de frică-i tremura?
Ce bine ar fi, tată, să am un traiŭ ca dînsul!
Tu ai văzut vre-odată corăbii ce plutesc
Ca niște munți pe ape care nu-și aŭ hotarul?

Te-aĭ rătăcit în codriĭ cu frunze de argint?
Aĭ urmărit năluca nebună prin coclaurĭ?
Cu Împăratul Roșu la trîntă te-aĭ luat?
Cu zmeul cel năvalnic te-aĭ încercat la luptă?
Și 'n cerurĭ buzduganul de aur l-aĭ zvîrlit?

Brîncoveanu.

La ce ți se ridică gîndul, copile dragă!

(îl desmiardă pe creștet.)

Doamna Marica.

Ți l-am crescut, bărbate, viteaz cum l-aĭ dorit?!

Brîncoveanu.

Eŭ îl doresc cuminte, voios și fericit,
Căcĭ, dacă în poveste norocu-l aŭ voinicĭĭ
Ceĭ bunĭ și zmeul cade în țărînă zdrobit,
Pe lume vicleșugul cîștigă biruința,
Și pîra care-și cată tîrîndu-se un drum
De-și strecură veninul în rănile deschise.
Maĭ tare e fricosul ce știe aștepta
Acel ceas cînd vitejiĭ se lasă spre odihnă,
Zdrobițĭ de 'nvierșunarea cu care s'aŭ cercat.
Și astăzĭ Machedonul ar isprăvi ucis
De mînile acelor opriți de a-și smulge prada...

Doamna Marica.

Vezĭ, eŭ ți-am zis, Ștefăne, să nu maĭ spuĭ prostiĭ,
Căcĭ tata se frămîntă de grijĭ și de năcazurĭ...

Domnița Stanca.

Ce este grija, mamă, și ce e un năcaz?
Cînd, singură în casă, plîngĭ lîngă patul nostru

Și crezĭ că nu e nimenĭ să știe că aĭ plîns,
Iar eŭ mă uit la tine prin strînsele pleoape,
E un năcaz acela, orĭ grija te-a durut?
Și tata, cînd se uită așa, are vre-o grijă
Orĭ umblă prin odaie năcazurĭ ce-l muncesc,
De caută să scape de 'nfățișarea noastră?

Brîncoveanu (rîzînd)..

Năcazul e un oaspe pe care-l goniți voĭ,
Și grija se ferește să nu vă vadă 'n față...

Doamna Marica.

O de-aĭ fi totdeauna ca 'n ceasul de acum!
De-ar trece norul care zimbirea ți-o ascunde!

Brîncoveanu (către Stanca).

Tu nu știĭ vre-o poveste? Tu n'aĭ făcut nimic?
Orĭ te-aŭ lăsat în urmă acești voinicĭ din basme?

Domnița Stanca.

Ba da, știŭ o poveste... Un fluture era,
Ce se hrănia din rouă și din mirezme numaĭ,
Și s'a făcut tovarăș cu vulturiĭ în zbor,
Și vulturiĭ sălbatecĭ de el se minunaŭ
Și îl cruțaŭ în jocul aripilor uriașe,
Dar s'a pornit o ploaie în cerul cel înnalt,
Și-o picătură numaĭ l-a prefăcut în tină,
Iar puriciĭ pe vulturĭ de dînsul îșĭ rîdeaŭ.
(sentențios.)
Înțelepciunea zice: să nu te'nnalțĭ prea sus,
Dacă nu eștĭ în stare ploaie și vînt să suferĭ...

Brîncoveanu.

Tu spuĭ maĭ mult, fetițo, de cum aș fi crezut:
(pe gînduri.)
Dacă nu eștĭ în stare ploaie și vînt să suferĭ...

Domnița Stanca.

Și știi?, văzuiu un flutur care se înnălța,
Și m'am gîndit că poate în ceruri vrea să zboare,
Cu vulturii să 'ncerce o cale a-și tăia:
Mi-a fost așa de frică să nu se prăpădească!
Și l-am culeș, o, tată, atîta de ușor!
I-am pregătit din frunze-o căsuță mititică,
Din rouă și mirezme mîncare i-am gătit,
Ca să se odihnească fără primejduire.
Și-a doua zi săracul nici nu se mai mișca!

Brîncoveanu.

Și-aice 'nțelepciunea are cuvînt să zică...

(către copii.)

Sînteți copii de treabă... Știți voi ce m'am gîndit?
De ziua mamei voastre vă ieaŭ la mănăstire
Ca să vedeți clădirea care s'a înnălțat
Și casa pregătită pentru Domnia noastră...

Copiii.

Ce bucurie, tată! Și să stăm cît de mult!
Așa-i de'ntunecată această mare Curte!

Brîncoveanu.

(către Stanca.)

Acolo în poiene sînt fluturi stîmpărați,
Ce nu vor să se 'nnalțe ca pasărea 'n văzduhuri,
Și nu te lasă mîna pe dînșii s'o așezi!

(către Ștefan.)

Și sînt păduri bătrîne cu păunași în ele,
Și zîne minunate staŭ strajă la izvor,
Și șuieră furtuna ca zmeii cînd se luptă...

SCENA a VI-a.

CEÍ DE MAÍ SUS și RADU GRECEANU.

Radu Greceanu.

(intră grăbit; se oprește înduioșat înnaintea tablouluĭ.)

Măria Ta, mă iartă. N'aș vrea să spun solia
În clipa cînd în juru-ți e pace și senin
Și sufletul găsește odihna așteptată...

Brîncoveanu.

Solie? Ce solie? Vre-o veste rea?

Doamna Marica.

O nu!
Doar ne rugăm cu toțiĭ să se îndepărteze
Durerea de la tine...

Domnița Stanca.

Pe tata l-a durut?
Ce l-a durut pe tata?

Brîncoveanu.

Nimica! Voĭ, plecați!

Doamna Marica.

O nu, noĭ nu ne ducem... Să staĭ acuma singur?

Radu Greceanu.

Să isprăvim maĭ iute Măria Ta... Un Turc
Aduce'nștiințarea că eștĭ chemat la Poartă...

Doamna Marica.

La Poartă? Doamne sfinte, vino-ni 'n ajutor!

Nu ne lăsa în prada dușmanilor sălbateci!

Brîncoveanu.

Nu te speria, Marico! Doar eŭ sînt credincios
Stăpînilor și nimenĭ nu poate să mă mustre!
Pot dovedi că birul nu l-am luat îndoit,
Că minte acel cîne care-a pornit cu pîra...
Pot dovedi... Să vie orĭcine!... N'am prădat!

(către Greceanu.)

Arată-ni scrisoarea!

Radu Greceanu.

E o chemare blîndă...
Și alțĭ Domnĭ de pe calea aceasta s'aŭ întors...
Și este nesfîrșită mila Împărățieĭ
Către aceĭ ce drumul credințeĭ l-aŭ păzit.

Brîncoveanu (cetind).

„Luĭ Constantin, alesul între ceĭ aĭ Mesieĭ,
Să-țĭ fie fericită isprava pe pămînt!
Îțĭ poruncim, aice, la Scaunul Dreptățiĭ,
Să viĭ și biruința în pîră țĭ-o dorim,
Căcĭ ni este maĭ scumpă decît orĭce, raiaua."

Doamna Marica.

O, nu te du! O, Doamne, o dragă, nu te du,
Rugați-vă cu toțiĭ! Copiĭ, se duce tata.
Să nu-l lăsațĭ!

Copiiĭ (plîngînd).

Dar, dacă te ducĭ, ce facem noĭ?

Cu cine o să mergem atunci la mănăstire?

Doamna Marica.

Jupîne Radu! Sfetnicĭ sînt mulțĭ, dar nu mă 'ncred
În vorba celor cari sînt lacomĭ de Domnie,
Și 'n vorba celor cari se lingușesc, nu cred!
În tine, cred. Din cartea creștin'aĭ luat povață,
Și inima ta însățĭ vorbește în ce spuĭ.
Ni eștĭ un vechiŭ prieten cuminte, Logofete!
Ajută-ni! Arată-ĭ ce are 'n fața luĭ,
Ce scop este acela ce-l urmăresc păgîniĭ:
Județ și închisoare și chinurĭ... Nu-l lăsa!

Copiiĭ (plîng).

De ce ni-l luațĭ de-aice, și unde-ĭ este calea?
Tata e bun!... Pe tata nu-l vrem închis și mort!

Radu Greceanu.

Eŭ sînt un om al țerĭĭ... Datór sînt cu credință...
Gîndesc maĭ înnainte de toate la acest
Pămînt al suferinței celeĭ îndelungate...
Dar mă gîndesc, o Doamne, și la dreptatea ta,
La aniĭ lungĭ în cari tu ni-aĭ păstrat moșia.
Aĭ stăpînit cu milă de ceĭ săracĭ, și noĭ,
Boierĭĭ, de la tine primim faceri de bine.
Ar fi păcat ca viața să ți-o primejduiești...
Eŭ am de multă vreme marĭ legăturĭ la munte,
Știŭ pasurile toate... Țin oamenĭ în Ardeal...
Dacă voiești, deseară eștĭ la Brașov, în casă-ți...
Nu zic: nu merge! Țara poate m'ar blăstăma,
Dar nu zic: mergĭ! Se poate să-mĭ osîndesc stăpînul?

(se aude un clopot.)

Doamna Marica.

Ce sunet lung și jalnic! Ascultă, Constantine!
Ce'nseamnă-mĭ este groază să spun.

Copiiĭ (speriați).

Cine-a murit?

Brîncoveanu.

Nu e un glas de moarte, ci glas de amintire,
Da, îmĭ aduc aminte... Părinte, te ascult...
Ce om aș fi cînd jertfa aș smulge-o de pe însușĭ
Altarul pe a căruĭ piatr'o am închinat?
Eŭ sînt un om, și țara sînt toțĭ aceĭ ce astăzĭ
Trăiesc și toțĭ aceia ce-aŭ fost și ce vor fi.
Pot pune eŭ alăturĭ această biată zdreanță
Și voia sfîntă care în țară s'a 'ntrupat?
Marico și jupîne, eŭ merg, orĭce ar fi!
Să se gătească Sfatul, ispravnicĭ să aleagă:
Aĭ mieĭ orĭ aĭ aceluĭ ce mîne va fi Domn!

ACTUL al III-lea.

SCENA I-a.

Curtea luĭ Brîncoveanu (odaia Divanuluĭ).

UN LOGOFĂT, DOĬ APROZĬ.

Logofătul.

Ce știți voĭ! Turcu-ĭ tare. Noĭ să nu-l judecăm
După aceia cari-ĭ vedem la noĭ aice...
Bieți cămătarĭ ce umblă după boierĭ săracĭ
Orĭ negustorĭ de miere prin satele lipsite.
Dacă aflați vre unul din eĭ că și-a pierdut,
Prin locurile noastre atîta de străine,
Pricina, findcă Turcul plătește..., voĭ gîndițĭ
Că și Împărăția se zguduie să cadă...

Un aprod.

Ehe! Împărăția! Să spuie cine-a fost!

Cellalt.

Aĭ fost tu?

Aprodul I-iŭ.

D'apoĭ cine?

Aprodul al II-lea.

Văzut-aĭ Ţarigradul?

Aprodul I-iŭ.

Aşa cum văd această curte şi-acest oraş (arată),
Şi Dîmboviţa care îşĭ poartă unda moale,
Palanca părăsită a luĭ Sinan şi, sus,
Acele două turle ale Mitropolieĭ.
Da, l-am văzut: pe apă galion lîngă galion
Şi sute de caice cu pliscurĭ aurite,
Şi capiştĭ fără număr cu bolţĭ nalte şi largĭ,
Cu stîlpĭ în toată floarea, de marmură străină,
Şi candele atîtea, de pare-un cer de Maiŭ.
Iară Sfînta Sofia, de Raiŭ nu e departe.
Şi miĭ şi miĭ de oamenĭ curgînd ca rîŭ uriaş:
Grecĭ, Sîrbĭ, Frîncĭ, prinşĭ în luptă, cu-Arapiĭ din pustie,
Oamenĭ din Şam, din Mosul şi din Misir veniţĭ,
Cu Ostrovenĭ din Marea cea Neagră şi cea Albă.
Trec Paşiĭ cu cealmale de şaluri fără preţ,
Viziri faţă de cari stă lumea în genunche,
Şi Ieniceri ce 'n cucă poartă surguciŭ de struţ,
Pe caiĭ cu valtrapurĭ de-aclaz saltă Spahiiĭ,
Şi toată bogăţia din lume e pe eĭ,
Cînd în buluc se 'ndreaptă spre Poarta 'mpărătească...

Aprodul al II-lea.

(interesat.)

Pe Împăratul însuşĭ tu l-aĭ văzut?

Aprodul I-iŭ.

Ba nu!

Cînd Vodă cu boierii trecu din curte 'n curte,
De la argint la aur, din marmură 'n porfir,
Printre două șiraguri de pene și de arme,
Ca pe un drum de raze trecînd prin nouri albi,
Cînd își strîngeau pe piepturi mînile Ienicerii,
Cînd se plecau ceaușii cu fruntea spre pămînt
Și capugiii poarta cea mare-o deschideau,
Iar Domnul, în caftanul de aur presărat
Cu pietre nestimate mergea în trap cu calul
A căruia podoabă pămîntu-l atingea
Și totuși în privirea-i sticlia frica de moarte,
M'am furișat eu însumi în falnicul alaiu,
Și ce-am văzut atuncea, nu voiu uita vre-odată:
Era 'n odaia însăși așa foc de diamant,
Că se luptă lumina cu-a soarelui văpaie,
Și aurul pe toate în jur le cuprindea
Ca pe catapiteasma bisericii din ceruri.
Un văl gros de mătasă în lături se mișcă,
Cei ce priviau, cătară în jos ca de un fulger,
Și 'n jețul ce lumină în juru-i răspîndia,
Mai mare decît toată lumina de pe lume,
Văzuiu—ce zic!—, cu ochii furăiu un chip grozav,
Crunt, mut, care odată făcu un semn, și 'n urmă
Perdeaua se închise, și nu l-am mai zărit...
Iar ce a fost pe urmă afară, ce mulțime,
De mari fruntași ai Porții stăpîne, ce oștiri,
Ce cai, ce înșirare de tunuri, cîte steaguri,
Roșii și verzi, cu slove de aur, cine-ar ști
Să spuie toată fala care-a trecut atunce!...

Logofătul.

Din cinci părți ale lumii, două-s a' lor, iar noi
Avem numai o parte din asta de aice

Și țermurile nouă de peste-atîtea Mări,
La care nu ajunge nimic din preajma noastră...
Ce este Împăratul creștin lîngă Sultan!
Ce-i Curtea apuseană lîngă Înnalta Poartă!
Din munții de zăpadă până 'n pustiul cald,
De la o Mare până la Marea ceialaltă,
Din Beciu și până 'n fundul Egiptului, tot ei!
Și zi de zi se scurge tot aurul spre dînșii!
Și-acuma vine unul să spuie c'a sosit
Vremea să li se schimbe 'n ruină stăpînirea!
Și cine să-i dărîme? Un biet Țar de la Mosc...

Aprodul I-iu.

Un negustor de blănî de sobolî și de vulpî negre...

Aprodul al II-lea.

Un domn ce nu cunoaște palate și comorî,
A căruia avere stă doar în dinți de pește...

Aprodul I-iu.

Și'n a căruia țară stă ghiața'n miez de an...

Aprodul al II-lea.

Iar oamenii de foame zac țapeni pe cuptoare!

(Se deschide ușa. Apare *Călugărul Rus.*)

SCENA a II-a.

CEÎ DE SUS. CĂLUGĂRUL RUS.

Călugărul.

Dați banul vostru, oameni buni, pentru un lăcaș
De veche închinare...

Aprodul I-iu.

Azî e Divan, părinte,
Nu-i voie ca străinii să vie pân'aicî...

Călugărul (fără a se face că bagă de seamă).

Ne-aŭ nimicit păgînii... Ni-aŭ ars toată averea...
Sîntem pribegi în lume... O, nu vă îndurați:
O să vă ție samă la judecată Domnul!

Aprodul al II-lea.

Mînĭ să pofteștĭ... Acuma e rost de sfaturĭ marĭ!

Călugărul.

Zicĭ să vin mînĭ... Dar astăzĭ ce sfat ține Domnia?
Poate-a venit ștafetă din părțile de sus,
Cu vestea că războiul s'a și pornit la Nistru?

Logofătul.

N'avem nimic! Ce veste? Și cum o aĭ aflat?

Călugărul.

O, noĭ cunoaștem toate! De cîte orĭ pornește
Blagoslovita oaste a Crucĭĭ, noĭ o știm:
Avem căile noastre ca să primim solia.

(cu glas tare.)

Și eŭ vă spun acuma ca să zvoniți și voĭ,
În numele Aceluĭ ce ne-a scăpat de moarte,
Că s'a pornit asupra mlădițeĭ luĭ Agar
Puternicu'n oștire Țar de la Miazănoapte...

Logofătul.

Ni e milă de dînsul, ca de orĭce creștin!

Călugărul.

Dar știțĭ voĭ cine-ĭ Petru ca să-ĭ plîngeți de milă?

De-aţĭ pune ţara voastră de o sută de orĭ
Şi-aţĭ înmulţi cu-o sută de orĭ lumea dintr'însa,
Şi încă n'aţĭ ajunge la ce numeşte-al luĭ!
Maĭ mulţĭ păgînĭ ascultă de el ca de Sultănul,
Şi tot sînt o nimica pe lîngă cîţĭ creştinĭ
Încunjură puterea luĭ cea nebiruită.

Aprodul I-iŭ.

Eŭ nu pot crede'n fala Muscaluluĭ: minţiţĭ!

Aprodul al II-lea.

Dar dacă se ridică Ţarul cu oastea 'ntreagă!...

Logofătul.

O oaste... Se maĭ cere spre-a bîrui - un gînd!

Călugărul.

Fiĭ sigur că acela nu-l cată de la tine,
Ci sînt maĭ marĭ ca tine cari l-aŭ cunoscut,
Şi veĭ vedea isprava ce o vor face-aceia!
O, veţĭ vedea... Cînd toate în faţă vor ieşi...

(se aude un sunet de trîmbiţă.)

Aprodul I-iŭ.

Noĭ am uitat cu vorba. Divanul se începe...
Boieriĭ se îndreaptă spre noĭ...
(către călugăr.) Tu, stăĭ aicĭ...
Ascunde-te! Nu-ĭ voie străiniĭ să pătrundă:
De te-ar vedea, pedeapsa pe mine m'ar lovi...

(Îl ascunde supt o perdea).

Şi să nu spuĭ nimica, de aĭ vedea pe dracul!
Căcĭ mîna asta gîtul vorbăreţ ţi-ar zdrobi!

SCENA a III-a

CEÏ DE MAÏ SUS (la o parte). BRÎNCOVEANU, MITROPOLITUL ANTIM, CONSTANTIN și MIHAÏ CANTACUZINO, ALȚÏ BOIERÏ.

Întră alaiul domnesc, cu Brîncoveanu în frunte, care se așează pe jețul domnesc.

Brîncoveanu.

Cinstiți boieri, vă chiamă aicï o datorie
Înnaltă, și de-aceia vă rog ca să rostiți
În vorbe lămurite toată părerea voastră,
Căcï nu e om acela, ce n'ar mărturisi
În ceasurï ca acestea, ce cugetul îï zice.

(Se oprește.)

Și, fiindcă aceia ce vom vorbi acum,
E taină grea și nimenï nu trebuie s'o afle,
Orïcine nu e sfetnic al nostru, va pleca.

(Se retrag aproziï, logofătul și ceïlalți.)

Iar sfetniciï să jure credință și tăcere.

(Mitropolitul înnaintează cu crucea.)

Mitropolitul Antim.

Asupra celuï care Domnul și-ar părăsi
Și în vileag ar scoate ce s'ar vorbi aicea
Chemăm pedeapsa care pe Iuda l-a atins,
Și-anatema să fie, triclet, proclet, în veacul
De-aicï și în acela ce dincolo va fi:
Cenușa-ï blăstămată să nu se risipească!

Brîncoveanu.

Știți vestea care umple de grijï al nostru gînd:
Muscaliï sînt la Nistru, cu Împăratu 'n frunte,

Iar Domnul din Moldova, haînul Cantemir,
Și-a lepădat credința față de 'mpărăție.
Iată, aicĭ e cartea prin care ne-a chemat
Să trecem și Domnia noastră supt steagul Crucĭĭ:
Ni dă făgăduința că ne-om păstra întregĭ,
Că vom uni cu țara pierdutele olaturĭ,
Ca nu vom da haraciul, ci numaĭ un peșcheș,
Că vom păstra Domnia noastră băsărăbească,
Că rostul moșteniriĭ va fi ca și la eĭ,
Că toată boierimea și clerul vor să aibă
Aceiașĭ așezare ca și până acum,
Că vom ținea oștire supt ale noastre steaguri,
Dar că tot ajutorul și mila le-om primi.
Eŭ n'am nicĭo părere până nu-mĭ vețĭ răspunde:
Orĭ credețĭ că e bine să ni căutăm un rost
Alăturĭ cu creștiniĭ ce vin din Miazănoapte,
Orĭ să păstrăm credința cea veche din strămoșĭ,
Orĭcît ar fi de grele poverĭ asupra noastră ?

Mitropolitul Antim.

E obiceiul țerĭĭ acesteia ca 'ntăiŭ
Mitropolitul însușĭ să-șĭ spuie socotința.

Brîncoveanu.

Îțĭ așteptăm cuvîntul, Prea Sfinte, și dorim
Să-țĭ fie sfatul astfel cum țĭ-ĭ înțelepciunea,
Și cum îțĭ e știința culeasă 'n multe cărțĭ.

Mitropolitul Antim.

Sîntem creștinĭ, mărite Domn, și Creștinătatea
E țara noastră mare, de care ne simțim
Legațĭ prin tot ce este maĭ bun în gîndul nostru,

Și crucea dreaptă este aice 'n Răsărit,
Și cine zice crucea legiĭ răsăritene
Un Patriarh cunoaște și vrea *un* Împărat.
Eŭ știŭ pe Împăratul, căcĭ m'am născut în preajmă-ĭ:
Noĭ toțĭ trăim în umbra uriașilor aripĭ
A' vulturuluĭ care țintia spre Roma nouă,
Și ne rugam să vie al izbăviriĭ ceas...
Și voĭ, turma pe care mi-a 'ncredințat-o Domnul
Ca să o mîn spre tîrla păstoruluĭ milos
Și să o scap de lupiĭ ce nu știŭ ce e satul,
Voĭ, marĭ boierĭ aĭ țerii creștine românești,
Voĭ maĭ aveți o clipă de îndoială astăzĭ
Cînd s'a gătit, asupra Goliatuluĭ, David,
Cu praștia în care e piatra ce ucide?
Orĭ vă e drag maĭ bine profetul Mohammed?

Episcopul Damaschin.

Preasfinte, îmĭ daĭ voie ca eŭ să-țĭ daŭ răspunsul,
De și maĭ mic în tagma sfințită eŭ mă știŭ?
E greŭ, atuncĭ cînd glasul Bisericiĭ rostește
Chemarea către Crucea luĭ Dumnezeŭ cea sfîntă,
Să fie împotrivă doar numaĭ un boier.
Și eŭ cunosc chemarea noastră duhovnicească
Și știŭ ce 'nseamnă crucea pe care-o port la gît,
Și n'am nimic pe lume decît această cîrjă;
Dar știŭ că în Scriptură e scris să te supuĭ
Stăpînuluĭ pe care ni l-a trimes El însuși.
Avem noĭ oare dreptul de a ne furișa
De la pedeapsa care căzu asupra noastră?
Și eŭ maĭ știŭ o vorbă: că niciun răsvrătit
N'a căpătat din ceruri o binecuvîntare!

Brîncoveanu (viŭ).

Firește! Nu, niciunul! Te ține de cuvînt,

Păstrează jurămîntul care te leag'o viață!
Nu vinde! Nu fiĭ Iuda, chiar dacă nu-ĭ Hristos
În fața-ți... Nu fiĭ omul vînzărilor ascunse
Ca alțiĭ... Dumitrașcu ce e? Ia un haĭn!
Un neam fără credință și fără de crezare!
Robĭ cari mușcă mîna din care s'aŭ hrănit!
Năpîrcĭ care se tîră pe burtă ca să muște!
Venin aŭ pentru dușman, venin pentru vecinĭ...

(se oprește.)

Dar noĭ ne-am dus departe cu gîndul, și se cere
Să ascultăm cuvîntul ce veți rosti, boierĭ!

Constantin Cantacuzino.

Așa credeam că este și datoria noastră!
Sîntem bătrînĭ, și multe în viață le-am văzut...
Ni e cu neputință și lauda și-osînda:
În toate este bine, și răŭ în orișice.
Orĭ, dacă 'mbracĭ Muscalul nemțește, nu-ĭ acelașĭ?
Și, dacă zicĭ că Turcu-ĭ stăpîn, nu este Turc?
Și, cînd între aceia ce țin cîrja în mînă,
Un sfat împarte unul și altul dă alt sfat,
Să credem că vorbește Duhul cel Sfînt într'înșiĭ?

Brîncoveanu.

Duhul cel Sfînt? Dar cine este Duhul cel Sfînt?

Constantin Cantacuzino.

Eŭ zic: chemarea noastră nu poate fi aceasta.
În lucrurĭ maĭ mărunte, vorbim, Măria Ta;
În lucrurĭ ca acestea, păstrează-ți hotărîrea!

Brîncoveanu.

Crezĭ, Stolnice, aceasta?

Constantin Cantacuzino.

O cred, doar te-am ales
Ca să domnească 'n țară o singură voință
Și ca să fie 'n țară *un* om răspunzător.
Noĭ ne rugăm ca Domnul cu mila-ĭ să te-ajute!

Mihaĭ Cantacuzino.

Ba nu! Mă iartă, nene! Ba nu! Orĭce ar fi,
E ceas mare acesta... Nu trebuie s'ascundem
Gîndirea ce-ĭ în stare un neam a mîntui...
Nu cred că oastea noastră trebuie părăsită:
Cu Dumnezeŭ să mergem, și el ne-a ajuta.

Brîncoveanu.

Tu mi-aĭ vorbit de-a dreptul, Mihaĭ, o unchiŭ și frate!
Tu n'aĭ ascuns în sineți ce simți și ce dorești!
Să răsplătească Domnul voința ta cea bună!
Așa-ĭ de răŭ ca singur să fiĭ la ceasul greŭ...

(se gîndește un timp.)

Să mergem... Domnul însuși ne-a ajuta, dar oare
Sînt oștile gătite de luptă? Am putea
Porni cu slujitoriĭ, cu călărași la vaduri,
Ca să oprim năvala acelor cari-ĭ știm
Ce crud știŭ să lovească în orĭce 'mpotrivire?
Avem măcar puterea să ne păstrăm întregĭ
În așteptarea vremiĭ de cumpănă grozavă?
Căcĭ nu-ĭ iertat ca țara întreagă s'o jertfim
Pentru o 'nchipuire a minții încălzite!
Ce ni-aŭ făcut săraciĭ ca să-ĭ vîrîm în foc,
Ca să li cerem sînge pe brazda suferinței?

(tresărind.)

Spătarul! Unde-i Toma? De ce nu e aicĭ?

(pentru sine.)

Ciudat... Vorbia cu ochi'n pămînt și grele gînduri
Treceaŭ ca norĭ de ploaie pe cer pe fruntea luĭ...

(către boierĭ.)

Unde-i Spătarul Toma? Aț̦ĭ auzit de el?

Mitropolitul Antim.

Dar ce este Spătarul să ni vorbească nouă
De ce se ț̦ese 'n fundul gîndirĭĭ luĭ acum?
Luĭ Dumnezeŭ îĭ spune și el ce zace 'ntr'însul!

Constantin Cantacuzino.

Ce om îț̦ĭ este vărul, îl ș̦tiĭ Măria Ta:
Cu mintea el visează tot lucrurile 'nnalte
Și nimene nu are putere-asupra luĭ...

Brîncoveanu.

Ce sînt aceste vorbe?

(iese pe uș̦ă; se aude glasul luĭ afară, pe cînd boierĭĭ staŭ împietrĭț̦ĭ.)

Spătarul unde e?
Nu ș̦tiț̦ĭ? Să mi-l aduceț̦ĭ oricum! Este nevoie
De el, de chibzuința luĭ și—de trupul luĭ!

(se întoarce.)

Eŭ vă privesc în fa ț̦ă, și vă întreb cu dreptul
Ce-mĭ dă cununa care o port pe capul mieŭ,
Plină de spinĭ cum este cununa din Golgota:
Boierĭ, voĭ ș̦tiț̦ĭ ce este cu Toma, — și tăceț̦ĭ!

Constantin Ș̦tirbeĭ.

În numele acestor boierĭ spun fără teamă:

Noĭ nu știm ce-ĭ cu Toma și nicĭ nu vrem să știm!

Un slujitor.

Măria Ta, răspunsu-l avem. Dă-ni iertare
Să spunem tot ce este...

Brîncoveanu.

(îl scutură.)

Vorbește, ce-ațĭ aflat?
Ce veste 'ngrijitoare s'ascunde supt sfiala-țĭ?
Vorbește!

Slujitorul.

Astă noapte, Spătarul a plecat...

(uimire între boierĭ.)

Brîncoveanu.

Plecat? Cu oastea poate?

Slujitorul.

Da, cu întreagă Curtea.

Brîncoveanu.

O, vînzătorul! Șerpe și cîne mincinos,
Care-aĭ știut de toate ca toate să le uiță!
O, biată țară... Drumul l-a luat către Muscalĭ...

Slujitorul.

Da, a pornit spre Putna cu steagurile strînse...

Constantin Cantacuzino.

Noĭ nu i-am spus nimica și nicĭ nu-l lăudăm.

Să-l judece stăpînul din ceruri, dar se cade
Să punem întrebarea: acum ce-i de făcut?

Radu Golescu.

Măria Sa mai bine va ști să hotărască...

Brîncoveanu.

Să hotărăsc? Dar oare tot eŭ am hotărît
Ca steagurile țerii la dușmani să se plece?
Răspundeți: sînt acela ce-am hotărît așa?

Mitropolitul Antim.

La dușmani? Aŭ creștinii, Măria Ta, sînt dușmani?
(arată crucea.)
Și semnu-acesta este un semn străin de noi?
Putem lupta 'mpotrivă-i supt luna cea muscată?
Sîntem și noi tovarășii păgînilor acum?

Brîncoveanu.

Putem fără 'nvoială să ni schimbăm stăpînul?
Putem fără de oaste ceva să cîștigăm?
Pot fără ascultare cu ei să staŭ de vorbă?
Acel care cu pripă nebună și 'ntr'ascuns
S'a potrivit la vorbe care l-aŭ dus de rîpă,
Acel care ostașii țerii ni i-a smomit,
A 'nchis calea pe care a apucat el însuși:
Să mergem la 'mpăratul? Dar noi am întîlni
Pe-acela care-și dete, ieri, cinstea pe rușine
Și pentru fumuri goale țara-și primejdui.
Nu pot cunoaște calea pe care a călcat-o...

Episcopul Damaschin.

iȘ eŭ vă spun că drumul acesta e greșit,

Că nu e Împăratul cum crede 'nchipuirea,
Că unde-i stricăciune atîta ca 'ntre ei,
Beţivi şi muieratecĭ, nestătătorĭ în gînduri,
— Să ne gîndim la soarta Streliţilor viclenĭ, —
Nu vine biruinţa să încunune steagul.
Şi eŭ cunosc pe Ţarul: un om vărvar şi răŭ:
Cîte muierĭ le vede îşĭ cere ţiitoare
Şi-adesea de beţie cade ca porcul jos....

SCENA a III-a.

ACEIAŞĬ, CĂLUGĂRUL.

Călugărul (iese de după perdea).

(cu glas profetic.)

Şi eŭ vă zic: acesta rosteşte defăimare
Asupra celuĭ care primit-a sfîntul mir
Pe frunte ca să fie stăpînitorul lumiĭ
Şi ca să desrobească şi pe aceştĭ creştinĭ
De patima cumplită a celor fără lege.
Te blăstăm: cadă-ţĭ crucea din gîtu-ţĭ zugrumat,
Să-ţĭ sece mîna 'ntinsă spre binecuvîntare,
Şi osul tăŭ să zacă 'n pămînt, neputrezit!

(spre Brîncoveanu.)

Iar tu, acela care n'aĭ înţeles chemarea
Şi-aĭ stat mut ca aspida, cînd Domnul ţi-a vorbit,
Voind să daĭ creştiniĭ pradă păgînătăţiĭ
Şi ţara în robia turcească s'o păstrezĭ,
Tu te-aĭ făcut nevrednic să vezĭ pe Împăratul...
În judecata celor ce datoria-şĭ ştiŭ
Să n'aibĭ niciun amestec... Gătеşte-te şi du-te:
Spre porţile păgîne îndreaptă pasul tăŭ,

Și 'n fața luĭ Satana Sultanul îngenunche!

(dispare.)

(după o lungă tăcere.)

Mitropolitul Antim.

A fost un om aice, orĭ cine a vorbit?

Constantin Cantacuzino.

Ce sfaturĭ! Să se ducă Măria Sa la Poartă!...

Radu Golescu.

Dar cine ni va cere iertarea pentru fapt?

Un boier.

Și, dacă nu se 'ntoarce, ferească Domnul Sfîntul!

Radu Greceanu.

La sfaturile noastre deprins nu-s a vorbi:
Cînd mă frămîntă gînduri, condeiu-mĭ tălmăcește
Acelora ce 'n urma noastră se va ivi,
Dar azĭ, cînd văd trădarea cum îșĭ ridică fruntea....

Constantin Cantacuzino.

Trădarea! Ce trădare?

Mitropolitul Antim.

Păzește-te ce spuĭ!

Radu Greceanu.

Da, cînd Iuda dorește de-al Domnuluĭ săŭ sînge,
Eŭ am o datorie, să spun că am văzut:

Atunci cînd eram tînăr, un tînăr ca și mine,
Din dumneavoastră unul, lăsînd un traiu ticnit,
Grija averii sale și dragostea de-acasă,
Ca să-și închine viața acestei biete țeri.
Azi păru-i ca zăpada spune cu cîtă muncă
El ni-a păstrat această moșie păn' acum,
Și azi, cînd se îndreaptă spre capătul vïeții,
Cînd mîna lui slăbește, de și cugetu-i viu,
Să lăudăm vînzarea ori să urmăm năluca?
Să-i punem bătrînețea pe drumu 'nfricoșat?
Oare ce fel de oameni ne-am mai chema atunce?

(Spre Brîncoveanu.)

Măria Ta, ni-i soarta legată de a Ta.
Ni este datoria să ne ținem de Tine,
Iar dreptul tău e țara să o despotmolești
Din glodurile 'n care au nămolit-o alții:
Nu ne lăsa pe-aceia ce 'n tine am crezut,
Și iartă pe aceia ce n'au crezut în tine...

(Se face o adîncă tăcere.)

Brîncoveanu (se ridică).

Eu nu sînt Domn cu anul; pe viața mea sînt Domn,
Eu sînt stăpîn pe drumul ce voiu eu, să-mi port pașii.
Toma n'a luat cu dînsul un lucru: mintea mea
Și ajutorul care-mi poate veni din ceruri!
Prin glasuri felurite Satana a vorbit;
Mă voiu ruga ca Domnul din mila-i să vorbească:
Eu am un cap, și-acela pentru voi toți îl pun
Și pentru-această bună țară nevinovată...

(bate din pălmi. Apare un aprod.)

(Către aprod.)

Să vină căpitanii din Curte, cu ai lor,

La porți să se așeze o strajă îndoită,
O boaită de călugăr muscal să 'mĭ căutați.
Iar dumnealor (arată spre boierĭ) acasă să aibă pază bună,
Și logofeți să vie în grabă pentru scris:
Căcĭ Țara-Românească se va păstra și-acuma!

ACTUL al IV-lea.

Curtea Brîncoveanrluĭ: o cămară din dos.

RADU BRÎNCOVEANU, ȘTEFAN CANTACUZINO.

Ștefan Cantacuzino (către Radu).

În rostul boieriei mele să nu te-amestecĭ!

Radu Brîncoveanu.

Eĭ lasă... Dar ce strașnic mîndria ți-a crescut!
Fiul Măriei Sale să n'aibă rost la Curte?

Ștefan Cantacuzino.

Nu am aicĭ în fața mea pe Măria Sa!
Eŭ te cunosc prin tine, nu prin al tăŭ părinte!

Radu Brîncoveanu.

Fiul luĭ Vodă este poate Domnul de mîni.
Așa-ĭ în lumea toată: de ce n'ar fi și-aice?
Orĭ țara asta-și află folosul tot schimbînd
Pe unul cu acela ce nu-ĭ cunoaște rostul
Și aruncînd pe fiiĭ de Domnĭ între străinĭ?
Nu este tata bunul părinte pentru toțĭ,
Nu pot fi eŭ un frate pentru supușĭ și sfetnicĭ?

Orĭ vreți un Grec să vie spre a vă stăpîni,
Saŭ să cătăm prin sate spre a-l ținea în leafă
Pe unul ca bătrînul acela din Popești?

Ștefan Cantacuzino.

Să vie-un Grec, să vie un biet bătrîn cu leafă,
Să vie orișĭcine, să vie un țeran,
Să vie negustorul cules după tarabă,
Să vie din Țiganiĭ rudarĭ un Voevod, —
Dar nu se poate țara a *unuĭ* neam s'ajungă...
Aveți moșiĭ ca nimenĭ...

Radu Brîncoveanu.

Orĭ nu le-am moștenit?

Ștefan Cantacuzino.

Da, de la noĭ, aceia cari li-am pus temeiul,
De la Cantacuziniĭ, mlădițe 'mpărătești!

(arată către vulturiĭ de stuc făcuți pe pereți.)

Privește... Ale voastre sînt oare-aceste pajurĭ,
Cu schiptrul cel din ghiare *voĭ* lume' ați cîrmuit?

Radu Brîncoveanu.

Voĭ? Dacă din Libanul măreț vine-o sămînță
De chedru între mărfurĭ din caldul Răsărit
Și cade pe pămîntul rece al țerĭĭ noastre,
Ce poate să maĭ deie decît un trunchiŭ sucit?
Iar noĭ?, sîntem stejariĭ crescuți în codrul nostru,
Și viața țerĭĭ curge spre a ne întări,
Și creștetele noastre aduc ploaie pe lanurĭ...

Ștefan Cantacuzino.

Mă 'nchin măririĭ voastre, nobilĭ din Brîncovenĭ!

Cît de neînsemnată e partea ce v'am dat-o!
În talerul de aur cu stemă voĭ aţĭ pus
Străvechea mămăligă a mojicieĭ voastre...

Radu Brîncoveanu (aprins).

Mojicĭ?... Cine jigneşte pe altul, e mojic!
Cine nu-şĭ potriveşte cuvîntul cu mîndria!
Iar mojicia noastră — e de la Basarab,
De la 'ntemeietorul Domnieĭ şi al ţerii,
Fără de-a căruĭ faptă voĭ aţĭ umbla pribegĭ,
Aşa cum umblă 'n lume şi alţĭ Grecĭ de aĭ voştri...

Ştefan Cantacuzino (furios).

Grecĭ? Cine-ĭ Grec? Maĭ spune odată cine-ĭ Grec?

Radu Brîncoveanu.

E Grec cine-şĭ păstrează şi între noĭ trufia
Grecească şi azvîrle cuvîntul de mojicĭ
Acelor cari 'n ţară aŭ cele d'intăiŭ rosturĭ:
Şi, dacă-ĭ pe aceia, atuncea *tu* eştĭ Grec!

Ştefan Cantacuzino (se dă înnapoĭ).

Şi tu?... Prin cîţĭ copiĭ din florĭ eştĭ Basarab?

Radu Brîncoveanu (se răpède la el).

O să te 'nvăţ eŭ minte pe tine, puiŭ de capră!

SCENA a II-a.

CEĬ DE MAĬ SUS. APROZĬ.

Un aprod.

Ce zgomot e aice! Doĭ tinerĭ! Doĭ boierĭ!

Spătarul și cu însuși fiul Măriei Sale...

Alt aprod.

Iertați-ne, aice porunca-i să păzim
Netulburată pacea Domniei și a Curții...

Al treilea aprod.

Și ne trimete însuși Stolnicul Constantin.
Ca să gătim cămara pentru o judecată.

Ștefan Cantacuzino.

Aicĭ e judecată mai mare... O aștept...

Radu Brîncoveanu.

Pîrîș sînt eŭ... Și iată, eŭ chem pe Domnul nostru
Să se coboare-aice spre a ne judeca!

SCENA a III-a.

ACEIAȘI. CONSTANTIN CANTACUZINO.

Constantin Cantacuzino (mirat).

Ștefan al mieŭ și Radu... Voĭ ce căutați aicĭ?
De ce vă este fața atîta de aprinsă?
Ce vînt de nebunie bătut-a între voĭ?

(către aprozĭ.)

Divanul nu se ține astăzĭ... Să dați de știre!

SCENA a IV-a.

CONSTANTIN CANTACUZINO, RADU BRÎNCOVEANU și ȘTEFAN CANTACUZINO.

Constantin Cantacuzino (părinteşte).

V'aţi apucat de ceartă, orî ce e? Nu-i de-ajuns
Atîta grijă care vine din altă parte?
Orî bătrîneţa noastră o duce prea uşor,
De vă găsiţi de lucru cu-această hărţuială:
Doi căţelanî ce-şi muşcă urechile turbat,
Cînd dă tîrcoale turmeî, cu ochiî lacomî, — lupul?

(tăcere.)

Constantin Cantacuzino.

Vă e ruşine poate de ce-aţi făcut?

Radu Brîncoveanu şi Ştefan Cantacuzino.

Ba nu!

Constantin Cantacuzino.

Ba nu? Atuncî să pierdem o clipă cu gîlceava.
Să vă întreb... Îmî spune, tu, Radule, ce-a fost?
Tu, buclucaşul, care nu-ţî poţî afla astîmpăr...

(cu răutate.)

Tu care te simţî mîne asupra ţeriî Domn...

Radu Brîncoveanu (cu mîndrie).

Nu, nene... Nu pot seama să-ţî daŭ... Aştept pe Vodă.

Constantin Cantacuzino (jignit).

De sigur peste toate-î stăpîn Măria Sa...

Ştefan Cantacuzino.

Dar nu e peste cinstea mea şi a viţeî noastre.

Constantin Cantacuzino (mirat).

A fost vorba de cinste? Ceva despre femeĭ?

(silindu-se a rîde.)

Ștefan Cantacuzino.

A fost vorba de Grecĭ ce-ar fi Cantacuzinĭ,
A fost vorba de capre, și maĭ știŭ eŭ de ce!
A fost vorba să capăt o lovitură 'n față!

Constantin Cantacuzino (indignat).

Cantacuzinĭ?... Este un om ce-ar îndrăzni
Să se atingă 'n vorba-ĭ nebună de aceia
Ce-aŭ coborît o treaptă ca să poată trăi
În margenile înguste a' uneĭ țerĭ sărace
Și cari-aŭ fost în stare a o iubi atît,
Încît primiră moartea pentru a eĭ dreptate?
Orĭ nu zace bătrînul cu gîtul sfărîmat
În apărarea celor striviți de tiranie,
Și mama, sfînta maică a noastră, nu era
Mlădița celuĭ care vă dete biruința
De două orĭ pe cîmpul slăvit de la Brașov?
Saŭ nu maĭ este 'n țara aceasta cuviință?

(Se apropie de Ștefan.)

Și cine se atinge de-acest tînăr obraz,

(Îl mîngîie.)

De-a mea cinstită față bătrînă se atinge...
Și tacĭ, Radule?... Vorbe pentru mine nu aĭ?

(tăcere.)

O da, să vie Vodă: este o datorie!
Am isprăvit răbdarea, și ne vom socoti!

SCENA a V-a.

ACEÏ DE SUS, CONSTANTIN BRÎNCOVEANU.

Constantin Brîncoveanu.

Am fost chemat aice? De tine, fiul mieŭ?

(spre Stolnic.)

Ce vînt, jupîne Stolnic, te-aduce iar în locul
În care de atîta vreme ni-aï fost lipsit?
Orï te-aï gîndit maï bine și ni-aï iertat greșala
De-a fi voit în țara noastră noï să domnim?

Constantin Cantacuzino.

Facï răŭ că că mă întîmpinï cu vorbe ca acestea!

Constantin Brîncoveanu.

Orï n'am fost eŭ de rude uitat și părăsit,
Cînd fremătaŭ primejdiï grozave 'n jurul nostru?
N'am mers la 'mpărăție, pîrît de-aï mieï boierï,
Nu mi-aŭ dorit atîția s'ajung în gura morțiï?
Și știï cînd cu Muscaliï: aŭ cine m'a vîndut
Decît un văr, un frate, un om din tagma noastră?

Constantin Cantacuzino.

Și am păstrat noï oare cu dînsul legăturï
Orï îl privim că este mort în străinătate?

Constantin Brîncoveanu.

Sînt morțï prin alte locurï, dar și aicï sînt morțï...
Mă mir cum mi se ține vïața 'ntre morminte...
De n'ar fi împrejuru-mï aceștï copiï...

Radu Brîncoveanu.

Lăsăm,
Măria Ta, tot rostul de-aice de la Curte:
Ne lasă la moșie averea să-ți grijim.
Acolo pentru muncă n'avem cuvinte proaste...

Constantin Brîncoveanu.

Ce-ĭ asta? La moșie eŭ am vătașĭ și slugĭ,
Cari-și primesc simbria și-ascultă de poruncă...

Radu Brîncoveanu.

Aceia nu ascultă decît de un stăpîn,
Iar noĭ avem aice maĭ mulțĭ...

Constantin Brîncoveanu.

Stăpînĭ? Pe cine?

Radu (către Ștefan).

Pe-acesta...

Constantin Brîncoveanu (către Ștefan).

Cum? Pe Ștefan? Ci spune ce a fost!

Ștefan Cantacuzino.

A fost că pentru dînsul sîntem Grecĭ și străinĭ...

Constantin Cantacuzino.

Și-a rîs de vechea noastră stemă împărătească...

Radu Brîncoveanu.

Și eĭ și-aŭ rîs de viața noastră de bieți țeranĭ...

Constantin Brîncoveanu.

Țeranĭ, adecă oamenĭ aĭ țeriĭ? Ceĭ pe cari
I-a dat țărîna asta din veacurĭ pănă azĭ,
Aceia ce făcură din cîmp să iasă roadă
Și din jertfa de sînge să iasă biruințĭ...
Țeranĭ, da, noĭ cu toțiĭ țeranĭ sîntem, și însăși
Cununa cu doĭ vulturĭ nu face cît acest
Izvod de vitejie, de jertfă și de muncă!
Așa, Stolnice... Bine îmĭ pare c'a venit
Un ceas de socoteală, după dorința noastră!
Eram sătul... Odată dator eram să spun
Cît mi s'a strîns în suflet după trufia voastră...
Maĭ sînt eŭ Domn, orĭ Domnul sînteți voĭ toți pe rînd?
E fiŭ de Domn acesta saŭ jucăria voastră?

Constantin Cantacuzino.

Destul, destul... Ni este Măria Ta, destul!
N'am auzit în viață ce ni-aĭ strigat acum
Ca unor robĭ ce-ascultă de orișice poruncă...

Constantin Brîncoveanu.

Să auziți! Ajunge...

Constantin Cantacuzino.

Eŭ cred c'a întrecut.
Și te întreb: voința să te lăsăm îți este?

(apăsat.)

Orĭ crezĭ că este ceasul să-țĭ cațĭ un adăpost
De viață liniștită aicĭ, în preajma noastră,
Să-țĭ vezĭ de-averea strînsă în lungul șir de anĭ,
Ca alțiĭ ce 'nnaintea ta aŭ fost Domniĭ țeriĭ?

Întreb: de la răspunsul ce-l am, va atîrna
Ce nu sîntem în stare să socotim acuma.

Constantin Brîncoveanu.

O, eștĭ bătrîn și bine te-arătĭ că eștĭ bătrîn:
Atîta nebunie o spun numaĭ bătrînilĭ!
De-ar fi unul maĭ tînăr, i-aș pregăti caftan
De roșie porfiră pentru Domnie nouă.
Eŭ vă sînt Domn, și viața ca Domn mi-o voiŭ sfîrși,
Și voiŭ lăsa pe urmă un Domn din vița noastră.

Constantin Cantacuzino.

Ne închinăm în fața voinței ce-aĭ rostit.
Dar, dacă judecata ni s'a sfîrșit aice,
Noĭ te chemăm, o Doamne, la maĭ înnalt județ!

SCENA a VII-a.

CONSTANTIN BRÎNCOVEANU, RADU BRÎNCOVEANU,

Radu Brîncoveanu.

Păzește-te, Măria Ta! O, ce oamenĭ răĭ...
Maĭ bine eŭ la țară, decît aĭ lor la Poartă...
Și Scaunul tăŭ însuși eĭ pot a-l răsturna!
Nu vreaŭ să spun cuvinte prea grele, dar eŭ știŭ
Ce cărțĭ de pîră pleacă în spre Împărăție...

Constantin Brîncoveanu.

Da, aŭ ajuns acolo... Fac plîngere la Turcĭ...
De-aceia nenea astăzĭ cerea să las Domnia.
Zic: nenea, ci maĭ bine: acel viclean bătrîn...
Rîvnește la Domnie cînd dinții-ĭ cad din gură
Și mintea cea isteață odată, s'a tîmpit
De bîlbîie ca pruncii cuvinte nențelese...

Radu Brîncoveanu.

Domnia n'o rîvnește el însuși, ci acest
Cocon cu gura mare care-a plecat acuma...
El vrea să se ridice pe urma luĭ Șerban,
El spune că Domnia ta este-o încălcare,
El caută pricină spre a mă umili,
El pune în mișcare tot ca să te răstoarne,
El, șarpele pe care la sîn l-aĭ încălzit,
El, puiul de năpîrcă cu gura 'nveninată...
Eŭ nu maĭ staŭ aice: în ochĭ nu pot să-l văd,
Căcĭ n'am putut vre-odată de dînsul să m'apropiiŭ:
Cînd șade lîngă mine, mă prinde un fior,
Îmĭ e pătruns tot trupul de săbiĭ ascuțite
Și, cînd mă uit la mîna luĭ, văd de sînge stropĭ,
Și știŭ că este 'n stare și sîngele să verse,
De-ar ști că prin aceasta poate ajunge Domn
Și patima puterĭ e 'n stare să-șĭ ogoaie...

Constantin Brîncoveanu.

Tu caută-țĭ de treabă, băiete... Din Ștefân
N'ajunge vre odată Domn românesc să iasă...
Cantacuzinĭĭ noștri așa sînt guralivĭ,
Fuduĭ de coborîrea lor cea împărătească;
În ochiĭ lor nu-ĭ nimenĭ asemenea cu eĭ,
Dar singură trufia n'ajunge să se 'nnalțe.
Trufia? Te gîndește la Vodă Cantemir,
Fugarul ce mănîncă astăzĭ pînea străină,
Gîndește-te la Petru, la marele 'mpărat,
Ce tremură la gîndul că Turcĭĭ se ridică,
Și îngerul acela care căzu din cer
De trăsnetul mîniei luĭ Dumnezeŭ cel veșnic
N'a fost în rătăcirea luĭ oarbă un trufaș?

(se oprește.)

E slobod fiecare să spuie ce voieşte,
Căcĭ nu mă tem de vorbe, — o, cînĭ ce nu muşcaţĭ!
Dar tu să ştiĭ atîta — şi poate să-ţĭ ajungă:
Eŭ voiŭ muri în Scaun ca Domn stăpînitor
Şi 'n urma mea Domnia la voĭ are să treacă.
Atîta sînt de sigur, că aş putea să jur
Pe ce vreĭ tu...

(din iconostas se desface chipul, îmbrăcat în argint, al Maiceĭ Precisteĭ şi îi cade la picioare.)

Ce este? Icoana a căzut,
Şi chipul Născătoareĭ zace 'n ţărînă, frînt!
Argintul se desface şi cade în fărîme?

Radu Brîncoveanu.

Păzeşte-ne, o Doamne, ce semn!

Constantin Brîncoveanu.

Este un semn?
De ce să fie oare semnul peiriĭ noastre?
Orĭ n'am făcut bisericĭ şi mîndre mănăstirĭ?
N'am îmbrăcat în haină de-argint icoane sfinte,
N'am împărţit odăjdiĭ, veşminte fără preţ?
Nu dă tiparul nostru carte creştinătăţiĭ?
Nicĭ Împăraţiĭ Lumiĭ n'aŭ dat atît de mult
Ca să se ierte toată greşala din vĭaţă
Şi ca să aibă pace, noroc şi bun sfîrşit...

(către icoană, pe care o ridică şi o sărută.)

O Precistă, nu-ţĭ arde din candele de-argint
Lumina nentreruptă în sute de bisericĭ?
Nu se hrănesc săraciĭ din milele domneştĭ,
Şi nu-şĭ află pribeagul un loc de-adăpostire?
Atîta mulţămită n'ajunge până 'n cer?

Și dușmanii mieĭ oare știŭ să-ți aducă prînos
Maĭ scump decît acela ți l-am închinat?

(cu mîndrie.)

Argintul de pe fața icoaneĭ e bătrîn,
Și meșteriĭ de-atuncea ce slab știaŭ să lucre!

(face cruce și sărută icoana.)

Eŭ voiŭ plăti să facă un meșter din Brașov
Din lamură curată o altfel de podoabă!

(desface argintul.)

O lacrimă... O, Doamne! Tu! Precistă aĭ plîns?

(către iccană.)

Aĭ plîns pentru căderea luĭ Vodă Brîncoveanu?

(după o tăcere.)

Și, dacă-ĭ scris în ceruri să se întîmple-așa,
Eŭ sînt bătrîn: și-mĭ este iertată frica morții,
Pe care și-o doriră atîția mucenicĭ?
Și este oare-o grijă maĭ mare ca a țeriĭ?
Sînt gata, Doamne Sfinte, să-ĭ daŭ și viața mea!

ACTUL al V-lea.

Forno, închisoarea cea mai întunecoasă din Edicule la Constantinopol.

SCENA I-a.

CONSTANTIN BRÎNCOVEANU, IENACHI VĂCĂRESCU.

Brîncoveanu.

Să fie-acuma ziuă? Am auzit sunînd
Poarta de fier cu care se 'nchide cetățuia.
Orĭ aĭ băgat de seamă că altfel sună'n zorĭ,
Cînd mîna obosit'o lasă încet să cadă,
Și altfel cînd spre sară vin paznicĭ odihniți?

Văcărescu.

Și șobolaniĭ țipă spre ziuă în unghere...

Brîncoveanu (pipăie păretele).

Ce piatră tare! Felul acesta îl găsești
În părți anadolene... Și e un soare-acolo!
Trec rîurĭ presărate de aur luminos
Și codri vechĭ din frunze șoptesc povești de veacurĭ.
Eram atuncea tînăr; stăteam pentru Șerban
Aicĭ Capuchehaie, și mă duceam adesea

Prin văile aceluĭ pămînt dumnezeiesc...
Orĭcare-ar fi sfîrșitul vĭeții, — soare, soare!
În razele de soare muri Vodă Mateĭ,
Ce-a fost pentru aĭ țerii maĭ mult ca un părinte
Bătrîn era ca mine, și viața-ĭ era grea,
Cum a ajuns să-mĭ fie de mult și mie însumĭ,
Și nu avea în juru-ĭ copiiĭ cari-ĭ am,
Iar Doamna luĭ, săraca, de mult era țărînă,
Oștirea luĭ cea veche ca dușman îl privia
Și 'n toată boierimea nu maĭ găsia credință...
Ce trist putea să-ĭ fie sfîrșitul, dar, în schimb,
Era lumină 'n juru-ĭ și-al primăverii soare,
Și a crezut că merge la îngerĭ, sus, în Raiŭ,
Să afle pe părinții plecați maĭ înnainte...

(se oprește.)

Auzĭ, aduce pînea, mîncarea pentru azĭ...

(pe o deschizătură în fereastă se aruncă pînea.)

Să se întindă masa și florĭ să se aștearnă,
Să vie Cămărașul și Stolnicu 'n caftan!
Să cate Jitnicerul cele maĭ bune vinurĭ,
Să sune țeterașiĭ Curțiĭ și lăutarĭ,
Iar lumea de afară s'aștepte-a noastră milă:
Acesta e ospățul luĭ Vodă Constantin...

(după o clipă de tăcere.)

Păn' la ospățul care în ceruri ne așteaptă...

Văcărescu (taie pînea; din ea cade un răvaș.)

Măria Ta 'n această pîne e un răvaș!

Brîncoveanu.

Răvaș... De la aĭ noștri? Și ni-l trimet: de unde?

Văcărescu (se uită).

Fiiĭ Măriei Tale vor fi la loc maĭ bun
Decît acela unde ni istovim fiinţa.
Va fi ştiind săraca Doamnă a-ĭ ocroti...
Dëocamdată scrie poate capuchehaia.
De am avea mijlocul slova s'o deslușim!

Brîncoveanu (pe gînduri).

Sînt poate de la dînșiĭ veștĭ: o, dacă le-aș ști!
Dar orbĭ sîntem cu ochiĭ deschișĭ spre întunerec,
Și întunerec este în tot cugetul mieŭ;
Pierduțĭ sînt toțĭ aĭ noștrĭ în orbul întunerec,
Și 'n fața noastră-ĭ moartea: un întunerec mut.
O, să păstrezĭ comoara de veștĭ strîns lîngă tine:
Din ele strigă glasurĭ de dor și de durerĭ,
Chemărĭ în desnădejde se 'nnalță către tine,
Și lacrămĭ chiamă alte lacrămĭ în ochĭ bătrînĭ.
Și poate o suflare m'ar mîngîia pe față,
Dar tu, temniță neagră, pe toate le înghiță!
Eștĭ Iadul ce se lasă tăcut în jurul nostru...

Văcărescu (ascultă).

S'aud iar pașĭ, Măria Ta! Cine a putut
Să vie păn 'n locul cel maĭ adînc din lume?

Brîncoveanu.

Ce știm? Poate sosește un alt nenorocit!
De nu ar fi această piatră așa de groasă,
I-am auzi cuvîntul, și, dacă nu am ști
Ce spune tînguirea în limba luĭ străină,
Ni-ar fi o mîngîiere suspinul omenesc,
Căcĭ orișice durere se sprijină pe alta!

Văcărescu.

Măria Ta, ascultă, cum paşiĭ se opresc.
Auzĭ cum sună cheia în broască?

Brîncoveanu.

'Nchipuirĭ...
Sînt lanţurĭ ce pe lespezĭ se tîrîie şi sună.

Văcărescu.

Ba nu, se mişcă uşa în vechile-ĭ ţîţînĭ...

(Uşa se deschide. Se revarsă lumina unuĭ felinar.)

Brîncoveanu.

Lumină! Slavă Ţie, părinte al Luminiĭ!
Am fost mort în adîncul cel maĭ întunecat,
Şi-aşa precum tu însuţĭ dăduşĭ în lăturĭ piatra
Şi 'mprăştiind lumina, spre cer Te-aĭ ridicat,
Acuma prin lumina-Ţĭ cerească-mĭ daĭ vĭaţă...
Această rază are într'însa adunat
Tot darul Învieriĭ, tot farmecul din lume...

(întră un temnicer.)

SCENA a II-a.

CEĬ DE MAĬ SUS. UN PAZNIC TURC.

Paznicul (către Văcărescu).

Bătrînul nostru este încă viŭ şi întreg?
Poate să mişte încă sărmanele luĭ oase,
Maĭ este o putere în sufletu-ĭ hain?
Se mişcă într'însul încă nebuna luĭ trufie?

Văcărescu.

Măria Sa se ține așa precum îl vezi
Și cum îl văd eŭ însumĭ acum întâia oară,
De două lunĭ pe care aicĭ le-am petrecut.
L-a ajutat, se vede, Preasîntul să trăiască.
Iar mintea luĭ? Orĭcare cîntînd o ar schimba
Cu mintea dăruită luĭ însușĭ. Dar acuma,
Cînd raze năvăliră în haosul adînc,
L-a 'nspăimîntat lumina care-ĭ lovește ochiĭ
Ce-aŭ plîns prin întunerec atîtea nopțĭ întregĭ.

(se oprește.)

Tu aĭ venit cu șireangul orĭ țiĭ sabia 'n mînă?

Paznicul.

Eŭ sînt acela care porunca-mĭ împlinesc:
De stîng vïețĭ orĭ drumul de-l daŭ, nu mă privește:
În clipa după faptă eŭ toate le-am uitat.
Sînt numaĭ întruparea tăcută a poruncĭĭ!

(după un timp.)

Și astăzĭ am poruncă pe-acesta să-l aduc
Spre voĭ ca să arăte ce-ĭ este 'nsărcinarea.
Un om este aice, ce cată a-țĭ vorbi.

Brîncoveanu.

Un om? Orĭ între oamenĭ îmĭ maĭ păstrez eŭ locul?

Văcărescu.

Un sol de mîngĭiere-a venit Măria Ta!

Paznicul.

Acela ce dorește să-țĭ vadă fața, — iată-l!

SCENA a III-a.

CEÏ DE MAÏ SUS. CAPUCHEHAIAUA ȚERIÏ-ROMÂNEȘTÏ.

Capuchehaiaua (îï cade în genunchï luï Brîncoveanu).

O, c'am maï fost în stare să-ți văd chipul sfințit!
Să-ți maï ating cu buza bătrînele picioare
Și glasu-ți înc' odată, o Doamne, să-l aud!
Cum aï trecut această vreme, o mucenice!
Ce-aï fost și 'n ce adîncurï soarta te-a coborît,
Învățătură lumiï că toate-s o părere?

Brîncoveanu.

Eŭ sînt în Iadul fără de aier și luminï,
Dar tainița nu poate cu totul să mă 'nghită,
Și draciï nu aŭ voie să mă arunce 'n foc,
Căcï crucea mă păzește din sute de biserică.
Dar focul dă lumină și cald...

Capuchehaiaua.

Măria Ta!
Eŭ am știut ce chinurï le îndураï aice,
Și m'am luptat ca viața măcar să ți-o păstrez:
A ta și a acelor ce 'mpărtășesc amaru-ți.

Brîncoveanu.

Sînt viï aceï în cari puneam nădejdea mea?
O, spune...

Capuchehaiaua.

Sînt cu toțiï într'o maï bună stare
Decît cum eștï...

Brîncoveanu.

Li-ï viața măcar la adăpost?

Capuchehaiaua.

Li e viața scăpată, și-a ta poate să fie
Și ea... La cîte pragurĭ cu lacrămĭ n'am căzut
Și am cerut, cu punga în mînĭ, milostivire?
N'am întrebat pe nimenĭ de trebuie să-mĭ fac
Această datorie de slugă credincioasă.
Ce am lucrat la Poartă nicĭ Vodă n'a știut.

Brîncoveanu.

Vodă? Cantacuzinul cu sufletul de fiară,
Încălcătorul care Domnia mi-a răpit,
Acela ce dorește în sîngele-mĭ să 'nmoaie
Năframa și s'o ție supt candelă 'ntre sfinți,
Ca prinos al vînzării și al nelegiuirii!

Capuchehaiaua.

Îmĭ este Domn stăpînul nostru cel de acum,
De și nu uit pe acela ce mi-a fost Domn odată.
Și, cum spuseiŭ, la cine nu am îngenunchiat
Spre a scăpa viața ta scumpă?... Și găsiiŭ
Cu jertfă de avere un bun bătrîn de Pașă,
Ce-a dat învățătura slăvituluĭ Vizir
Cînd nu gîndia cu mintea să fie ce-ĭ acuma.
E singurul de care acest bărbat cumplit
Vorbește cu sfială și sfatul i-l ascultă.
El a găsit un mijloc sigur pentru a-ți da,
Cerînd în schimb, — o Doamne, cum pot să spun [aceasta?—,
Cale spre mîntuire, putere și bielșug...

Brîncoveanu.

E un nebun bătrînul Paș' al nădejdiĭ tale,

Orĭ poate-un sfînt ce face între păginĭ minunĭ?

Capuchehaiaua (deschide o uşă tainică).

Ce e Salih, să judecĭ Măria Ta... Acesta-ĭ!

(îl face să între în odaia, luminată de două candele şi frumos orînduită, a Paşeĭ.)

SCENA a V-a.

CEĬ DE MAĬ SUS AFARĂ DE VĂCĂRESCU, SALIH-PAŞA.

Brîncoveanu.

(Cu mîna la ochĭ, şovăind, pe cînd capuchehaiaua cade la picioarele Paşeĭ.)

Să-ţĭ fie fericită, Paşă, această zi,
Şi-asemenea cu dînsa atîtea alte zile,
Şi capătul lor fie senin şi mulţămit!
Să-ţĭ samene sfîrşitul cu clipa cea maĭ bună!

Salih (se ridică puţin).

Să 'nvie fericirea-ţĭ pierdută, beiŭ mazil,
Allah să te ajute să fiĭ cum îĭ e voia,
Să-ţĭ ierte tot păcatul pe care l-aĭ făcut,
Ca să te 'nvrednicească de sfînta luĭ răsplată!

(după o maĭ lungă tăcere.)

Vezĭ unde rătăcirea-ţĭ trecută te-a adus?
Un Dumnezeŭ se poate să dea lege 'ndoită?

Brîncoveanu (tresare).

O lege este: legea pe care o ţinem...

(începe Crezul.)

Salih-Paşa.

Ajunge şi atîta... Destul, îţi zic, bătrîne!
Nu-ţi legea cea mai bună în vorbele mai lungi,
Cum nu e fapta bună o trudă 'ndelungată...
Ajung doar trei cuvinte: Domnul e Dumnezeu,
Şi noi punem pe urmă şi Proorocul nostru,
Care-ţi mai nou ca Sfîntul din care ai făcut
Un Dumnezeu asemeni cu cel întreg şi singur.

Brîncoveanu.

Ce prooroc mai poate veni cînd Iisus
Făcu proorocire de Dumnezeu pe lume?

Salih-Paşa (se coboară şi vine lîngă dînsul).

Ascultă, tu, creştine, tu, frate mai bătrîn
Decît chiar bătrîneţa acestei bărbi cărunte!
Mi-i milă de osînda la care eşti supus
Şi care te aşteaptă acum din clipă 'n clipă...
Pricepi tu? Îmi e milă de tine şi de-ai tăi!
Te ştiu ce-ai fost odată, şi aş dori ca iarăşi
Să fii ca în Domnia-ţi bogată 'n străluciri,
În loc să vă tîrască gealaţii prin gunoaie.

Capuchehaiaua (cade iar în genunchi).

Măria Ta, stăpîne, părinte, Domnul meu!

Salih-Paşa (către dînsul).

Tăcere! nu e vremea să schieunaţi cu toţii!
(către Brîncoveanu.)
Ştii tu cine-i Vizirul? Pe Gin-Ali-l cunoşti?
E sîngele la dînsul ca apa de pe uliţi,

În carnea omenească el taie ca 'n bușteni,
Și ochiul luĭ nu știe ce e roua de lacrimĭ!

Brîncoveanu.

Dar poate să ucidă un suflet creștinesc,
Pe care îl așteaptă răsplata negrăită?

Salih-Pașa.

În cer este răsplata celor ce aŭ căzut
În apărarea legiĭ noastre mohammedane,
Și Raiul nu păstrează un loc și pentru cînĭ!

Brîncoveanu.

E cîne tot acela ce n'a primit botezul...

Capuchehaiaua.

Măria Ta, oprește cuvîntu-ți îndrăznețĭ!

Salih-Pașa.

Nebun eștĭ tu, moșnege. De ce voieștĭ să superĭ
Pe singurul ce poate să-ți fie 'ntr'ajutor?
Ascultă! Luminatul Vizir, stăpînul nostru,
A luat o hotărîre, și nimenĭ n'ar putea
Să 'ndoaie fierul tare al hotărîrilĭ sale:
Întreaga 'mpărăție el o va premeni,
Gonind pe toțĭ vrăjmașiĭ ce i-aŭ furat pămîntul
Și 'nlăturînd puterea creștinilor hainĭ,
Tot ceia ce atîrnă de noĭ, să fie-al nostru:
Să ne 'nchinăm cu toțiĭ la unul Dumnezeŭ,
Și idoliĭ să piară din capiștile voastre!

(Brîncoveanu tresaltă.)

Și 'n loc de Domni să fie tot sigurĭ dregătorĭ,
Împodobiți cu haina și numele de Pașă...
Vreĭ tu să fiĭ în țara Iflac acel d'intâiŭ
Ce ar aduce legea și buna rînduială?

Brîncoveanu (fanatic).

Afurisit să fie acel ce-ar îndrăzni
Să deie de pe turnurĭ jos crucea ta, Hristoase,
Și 'n chinurĭ să sfîrșească tot Turcul ce-ar veni
Să strice moștenirea Domniilor creștine!
Am zis, și sînt în stare, murind, să zic. Amin!

Salih-Pașa

E ceasul cel maĭ mare din viața ta acesta:
Odată și de două orĭ te întreb: primeștĭ?

Brîncoveanu.

Nu!

Capuchehaiaua.

Și de ce, o Doamne, n'aĭ face acest pas?
Aŭ nu-ĭ în cerurĭ nimenĭ să știe ce e sila?

Salih-Pașa.

Bâtrîne, vino 'ncoace... Privește!

(deschide fereasta.)

Brîncoveanu.

Ce-am văzut?
Întreaga 'nnaltă Poartă în fața închisoriĭ...
Copiiĭ mieĭ în lanțurĭ... Gătițĭ de moarte... Toțĭ!

Ce trist eşti, Constantine, în haina de osîndă!
Tu, Ştèfane, ce stînsă de chin e faţa ta!
Pierdută-ĭ strălucirea privirii tale, Radu...
Copiiĭ mieĭ, copiiĭ mieĭ... Doamne, ce-am greşit!

(cade.)

Capuchehaiaua (îl ridică).

E, Doamne, în puterea ta să li daĭ vïaţa.
Întăia oară soarta pe lume i-a chemat.
Acuma, cînd se află cuprinşĭ de braţul morţiĭ,
Tu singur eştĭ în stare c'un semn să ţi-ĭ înviĭ.
Sînt tineriĭ şi li-ĭ dragă lumina...

Brîncoveanu (pe gînduri).

Da, sînt tineriĭ,
Şi cum nu li-ar fi dragă lumina...

(către Salih.)

Tu, ce vreĭ?

Salih-Paşa (poruncitor).

Te uită la alaiul ce vine într'acoace!
Acel cu faţa neagră şi ochiĭ fioroşi,
Înveşmîntat în largul caftan de stofă scumpă,
E Gin-Alî, Vizirul, de care tremuraţi:
Un singur om pe lume e 'n stare să-l îndoaie,
Acela-s eŭ: dar chiamă pe-Allah şi Mohammed!

(se opreşte.)

Îĭ chiamă! Nu-ĭ scăpare, dacă nu-ĭ chemĭ acuma!

(se opreşte din noŭ.)

Tu tacĭ... Vezĭ baldachinul cu ciucurĭ auriţi,

Încunjurat de oastea Înnalteĭ Porți întreagă:
Acel ce călărește supt dînsul e Ahmed,
A căruĭ stăpînire să fie 'ndelungată,
Și plinĭ de fericire să fie aniĭ săĭ...
Sultanul e, 'mpăratul, și merge ca să vadă
La chioșcul Mărĭ locul în care va cădea
Supt bardă capul celor ce nu daŭ ascultare.
Vezĭ negrul cel de-acolo... Gealatul e... Îl vezĭ?

(se aude un zgomot confus de glasurĭ.)

Auzĭ cum fierbe valul mulțimiĭ înfuriate,
Ce sînge vrea și cere o jertfă de hainĭ?
Un semn să facĭ, și lumea, plină de bucurie,
Îțĭ va striga și ție, sărmane: 'ntru mulțĭ anĭ
Și cu alaiŭ te-a duce la casa țerĭĭ tale!
Nu zicĭ? Privește numaĭ... Calăul s'a oprit,
Așteaptă steagul care s'a ridica de-aice:
E alb?, îndată fiiĭ tăĭ te vor săruta.
Și-țĭ vor cuprinde fața cu brațe desrobite.
E negru?, staŭ la poartă ostașĭ spre a te lua
În mijloc către locul osîndeĭ sîngeroase.
Vorbește!

Brîncoveanu.

Da, sînt gata cuvîntul să-l rostesc.
O, cît îmĭ e de dragă, copiĭ, vĭața voastră... (plînge).
Eŭ, sînt ca mort... Gealatul să vie spre-a tăia
Ușoara legătură ce-mĭ ține bătrînețа!
Dar voĭ, dar voĭ, ceĭ tinerĭ, frumoșĭ și fericițĭ!...
Voĭ, voĭ... (Se scutură). De-aș fi eŭ numaĭ un om de rînd pe lume,
Aș face-o, — o, mă iartă, Hristoase Dumnezeŭ,
Ce nu ni-aĭ dat putere maĭ mult ca omenească!—,

Aș face jertfa care mi-o cerĭ, o Turc milos!
Dar Domn am fost. În cartea țerii eŭ las un nume,
Și nu vreaŭ să se 'ncheie cu jertfa sfinteĭ legĭ
Domnia 'mpodobită cu-atîta ctitorie
De locurĭ de 'nchinare, cu-atît avînt creștin,
Cu fapta evlavioasă din zi în zi făcută,
Cucernic închinată luĭ Dumnezeŭ cel sfînt...
Maĭ bine s'o sfîrșească un ultim punct de sînge,
Al mieŭ și al acelor ce m'ar fi moștenit!

(se oprește.)

Eŭ am jurat în viață să fiŭ numaĭ al țeriĭ,
Și sînt și azĭ al țeriĭ, de și m'a părăsit:
Voiŭ merge pentru dînsa spre veșnice lăcașurĭ!

(furios)

Și nu aștept ca steagul cel negru să-l aducĭ:
Cu haina mea cernită daŭ însuși semnul morțiĭ.

(face semn cu mîneca haineĭ la fereastă. Salih se dă în lăturĭ. Capuchehaiaua-și cufundă fața în mînĭ. Ostașĭ deschid ușile.)

Sînt Constantin creștinul ce-am fost Domn românesc.
Am patru fiĭ. Vă faceți cu toțiĭ datoria!

SFÎRȘIT.